

Стенографски дневник

НА

28. заседание

Понеделник, 28 декември 1942 г.

Открито в 16 ч. 55 м.

Председателствувал подпредседателят д-р Петър Кьосеиванов.

Секретари: Димитър Сараджов и Светослав Славов.

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Съобщения:		година. (Първо четене — продължение на разискванията и приемане)	617
Отпуски	617	Говорили: П. Савов	617
Предложения	617	Д-р И. Бешков	622
Законопроект	617	С. Колчев	625
Дневен ред:		М-р Д. Божилов	631
Законопроект за бюджета на държавата за 1943 бюджетна		Дневен ред за следващото заседание	633

Председателствуваш д-р Петър Кьосеиванов: (Звъни) Присъствуват необходимият брой народни представители. Обявявам за седанието за открито.

(Отсъствуват народните представители: Александър Гатев, Александър Симов, Александър Радолов, Борис Попов, д-р Васил Георгиев, Васил Цветков, Гаврил Ленков, Георги Михайлов, Георги Чалбуров, Георги Миков, Георги Кендеров, д-р Георги Рафаилов, Гето Кръстев, инж. Димитър Митков, Еким Екимов, Живко Струнджев, Киро Арнаудов, Найдено Андреев, Неделчо Куюмджиев, д-р Николай Николаев, Панайот Станков, д-р Петър Шишков, Симеон Симеонов, Сирко Станчев, Спас Маринов и Тотю Новаков)

Председателството е разрешило отпуск на следните г-да народни представители:

Александър Радолов — 1 ден, Васил Цветков — 1 ден, Кирил Минков — 1 ден, Найдено Андреев — 3 дни, Никола Генков — 2 дена, Никола Логофетов — 2 дена, Арх. Петър Дограмаджиев — 1 ден, Сирко Станчев — 1 ден и Тотю Новаков — 3 дни.

Постъпили са:

От Министерството на финансите — проекторешение за продължаване сроковете по временно вносна декларация № 6209/14290, от 8 октомври 1941 г., на Русенската митница.

От Министерството на войната — проекторешение за изплащане сроковете по временно вносни декларации № 4547, от 6 септември 1940 г., и № 1040, от 28 март 1941 г., на Русенската митница.

От Министерството на войната — проекторешение за изплащане от страна на Министерството на войната на фирмата Борис А. Персийски поскупване, установено по реда на чл. 197 от закона за бюджета, отчетността и предприятията, върху възложеното му предприятие за доставка на персийски килими за същото министерство.

От Министерството на вътрешните работи и народното здраве — законопроект за изменение на чл. 11 от закона за принудително отчуждаване на разни предприятия от обществена полза в новосвободените земи.

Законопроектът и проекторешенията ще бъдат раздадени на господата народните представители и поставени на дневен ред.

Минаваме на точка единствена от дневния ред:

Първо четене на законопроекта за бюджета на държавата за 1943 бюджетна година — продължение на разискванията.

Има думата народният представител г-н Петър Савов

Петър Савов: (От трибуната) Г-да народни представители! Вземаме думата да говорим в един момент, когато са взели думата и говорят по безкрайните бойни фронтове хиляди топове, хиляди бойни коли и хиляди аероплани.

Таско Стоилков: И подводници.

Петър Савов: Ние имаме това рядко удоволствие, може би единствени в света, при една много приятна и благоприятна обстановка да вземаме думата и да говорим по бюджетния проект на държавата, благодарение единствено на изключителната и историческа заслуга на онзи, който денем и нощем промишлява мъдро върху събитията на нашето племе.

Бюджетният проект на държавата, в който се отразява животът на същата, бележи преди всичко една особеност, която прави чест и на правителството, и на Парламента: той носи облика на един военен бюджет. И наистина като червена нишка в този бюджет, огромен, бих казал аз, както и в изложението на г-н министъра на финансите, минава държавническата мисъл, че зад граничната линия на родината бодро бди острието на народната отбрана, че зад летещите отреди на нашите войски стои като гарант, непоклан един пиедестал — пиедесталът на държавните мощни финанси.

Бюджетният проект — както е във всички държави днес, и по-специално в невоюващите, като нашата — будното око на управника на държавното ръководство го е нагодило към нуждите на момента. Защото само в едно усъвършенстване на средствата на народната отбрана може да намери главно оправдание това с готовност проявено от Парламента доверие за изразходването така изобилно финансови резерви. И действително, г-да народни представители, ние виждаме едно нагаждане към нуждите на момента, което твърде много се е отразило в бюджетния проект на държавата за 1943 бюджетна година. Слязоха вече финансовите въпроси от „стратосферата“ на академическите размисли, престанаха да бъдат те достояние само на онези, които научно промишляваха върху финансовите и стопанските въпроси. Финансовите и стопанските въпроси се поставиха със своята голота, със своята прямота и категоричност на вниманието както на отговорния управник, така и на обикновения гражданин.

Днес все повече прониква в сред широките слоеве на народа и на обществото съзнанието, че в съществуването на държавата и нейната здравина може единствено да намери индивидуалното си благополучие отделният гражданин. И тъкмо заради туй редовните и извънредните приходи и разходи по бюджетния проект на държавата бяха център на вниманието на всички господа народни представители, които се изказаха преди мене.

Аз няма да навлизам в подробности, защото не претендирам да бъда „спец“ по финансовите въпроси. Обаче и обикновеният лаик — достатъчно е само да бъде загрижен за съдбата на своя народ — трябва с откровеност да каже, че освен редовните приходи, необходими за администрирането на държавата и по-специално за поддържане обилно и свежо главния ресор, именно народната отбрана, предстои — и аз смятам, че държавното ръководство в това отношение няма да се поколебае — държавата да предприеме а реализирането на така наречените извънредни приходи, които а много страни са намерени чрез почти пълната конфискация на разполагаемите в повече имуществата.

Защото — повтарям и завършвам по този пункт мисълта си — в материалното съществуване на имуществените групи и на слабо имуществените групи стои преди всичко залогът за съществуването на една здрава държава, която в този момент трябва да се прояви преди всичко като бойно готова, за да устои на ударите и да защити националните интереси. В това отношение аз си позволявам да пропътявам, в реда на принудителните мерки за посрещане на извънредните разходи, принудителния вътрешен заем, който, във връзка особено с така обезпокоителното за някои голямо увеличение на банковното обращение, го таксуват като инфлация, а г-н Александър Цанков счеде, че това е обикновено явление, което съпътствува войната, и ако то действително смущава онези, които са натоварени с отговорната мисия да промишляват върху тая проблема, можем да

намерим радикалното разрешение на този въпрос в една по-смела стъпка за събиране на извънредни приходи. По моята безпечна преценка ние можем да пристъпим към облагането с известен процент на недвижимата собственост, а можем да подложим на по-чувствително облагане и движимата собственост, защото над всичките тези атрибути на собствеността — движима и недвижима — стои повелбата: запазване съществуването и целостта на държавата.

Най-после, не е ли елементарно — за да няма нужда от по-голяма аргументация — че държавата, която разполага с най-висшето благо на гражданина, с неговия живот, може да разполага с мъртво му състояние, изразено в неговия патримониум, в движими и недвижими имоти? В това отношение, за събирането на извънредни приходи, необходими в този извънреден исторически момент, в който живее нашата страна, аз смятам, г-да народни представители, че може би ще изразя и вашето настроение, и в момента и за по-продължително време, ако препоръчам по-ярко, по-недвусмислено и категорично поставяне в разположение на държавата обектите, които подлежат — и по финансовата наука, и по създадената данъчна система — на облагане.

Аз си позволявам да лансирам мисълта, без да я детайлирам, че може би е дошло време, когато срещу упоритостта на някои групи да декларират доброволно онова, което имат, държавата трябва със своята суверенна власт да посегне и отнеме една част от големите нужди на момента; може би е напълно вече идеята да поискаме принудително деклариране на имуществата, придобити от 1939 г. месец септември, до днес, за да видим в този период кой е промишлявал за нацията и държавата си и кой е прупал богатства, използвайки така наречената военна конюнктура. (Ръкопляскания)

Аз съм уверен, че тая мисъл, която се споделя от Парламента, не е чужда и на прогресивното данъчно законодателство на безпартийния режим, възглавяван от неговия политически шеф, уважаемият г-н проф. Богдан Филев. То ще дойде насреща не на едно настроение, но на една държавна нужда, каквато представлява вътрешното успокоение на народа, за да се види, че действително в тия извънредни времена се пристъпва основателно, законно и справедливо към извънредни мерки.

Таско Стоилков: Дълбок резерв е това!

Петър Савов: Уважаеми г-да народни представители! Известна ви е максимата, която се наложи от времето на управлението на Керенски в Русия, който се опита да внуши на своите поданици, че те трябва да дават малкото, за да не загубят всичкото. С по-енергични средства ние бихме създали гражданственост на тая идея и тя би престанала да се счита като ерес. Защото, г-да народни представители, с палиативи в областта на данъчното законодателство, както и в областта на другите отрасли на управлението, не може и не бива да се бори. Политическата история на някои държави ни сочи обилни примери и поуки в това отношение.

Г-да народни представители! В бюджетопроекта на държавата аз виждам действително здравата постройка на същата. Със своите главни стълбове тя вдъхва достатъчно много успокоение и достатъчно много вяра, че държавното ръководство е на мястото си и то заслужава пълната подкрепа — каквато има в момента — от всички граждани по градове и села.

Преди всичко във връзка с големия проблем за народната отбрана — именно засилване на армията — днес трябва да констатираме с задоволство, че проявите в недалечното минало пораженски настроения и опити за пристъп от родоотстъпниците и безотечествениците се ликвидираха. С дух на преданост към върховния си вожд и желязна дисциплина, изразена в готовността да се хвърли като лъв в отбраната на страната, днес армията е големият стълб на държавната постройка.

Учителството изпълнява апостолски своята мисия особено в не новообновените земи, както обикновено се казва, но в скороприсъединените български земи. Аз бих желал тъй да се назовават и Добруджа, и Тракия, и Моравско, и Македония. Учителството, както от освободените ни, и до ден днешен, в тези скороприсъединени български земи изпълнява едно месияство — месияството за популяризиране и утвърждение на великобългарската идея в съзнанието на брата българин в Тракия, Моравско и Македония.

Съдебната власт, упражнявана от труженици, които денонощно бдят над спокойствието в страната, особено във връзка с новопроявената престъпност по последните специални закони, подчерта висотата на своето положение, запази авторитета си и авторитета на държавата. Съдийството днес, макар и поставено материално, както цялото чиновничество, в не особено завидно положение, е проникнато от безпределен патриотизъм и родолюбие в служба на държавата в тези важни моменти.

Уважаеми г-да народни представители! Онези, за които много малко или инцидентно се споменава, но които заслужават вниманието ни при генералните дебати по бюджета на държавата, във връзка именно с устойчивостта на държавната постройка, на нейните стълбове, както аз ги нарекох, са органите на държавната полиция. Г-да народни представители! Ние тръпнем при спомена, че при първото навлизане, законно легитимно, на нашата власт в скороприсъединените български земи първи бяха полиците, държавната полиция, която заби жалона на българската власт в тези земи, заяви авторитета на държавната власт и декларира на всеуслухание, че тя е възпълнение на законността в държавата, в царството и че всички опити и попълзновения за пристъп към тая законност ще срещнат неумолимия отпор на държавната полиция.

Г-да народни представители! Вам е известно, че само с четирите думи: „Дай си личната карта!“ са завършили своя земен живот много труженици от държавната полиция. Вие знаете, хроникира се, че родоотстъпници, заподозрени и заловени, при първото поискване: „Дай си личната карта!“ стрелят и държавните полицаи намират на мястото си своята смърт.

Г-да народни представители! Действително държавната полиция даде обилни доказателства за себежертва в служба на държавата си. Особено дейността на криминално-следствената полиция, която не остави нито едно престъпление неоткрито в страната, сочи за голямата активност на Министерството на вътрешните работи, възглавявано от неумолимия и енергичен министър г-н Петър Габровски. Тая полиция, която в миналото — без да искам да хвърлям кал — твърде много се влияеше от лични настроения при изпълнението на своята служба, днес, както ви е известно, постави под контрола, под надзора на държавната власт баз-баз големи фигури, като някои, които, за съжаление, възглавяваха големи стопански институти, ги прати даже и в затвора. Това е честта, това е достоинството на държавната полиция, респективно на криминално-следствения отдел.

Г-да народни представители! Не искам да се выпускам в подробности, но не мога да не кажа няколко думи за назначавания кмет, който наистина представлява един пионер в областта на материалното и духовното творчество в низините на българския народ и се издигна като агент, като творец на материални и духовни блага. Разлика между него и кмета в миналото няма какво да подчертавам, тя ви е известна. И областният директор, и околийският управител, назначени и под непосредствения контрол на своя върховен ръководител, изпълняват достойно своя дълг. А пропос, мога само да за бележа и да обърна внимание на г-н министъра на вътрешните работи: околийският управител до известна степен в своите функции, в своите права и задължения като че ли виса във въздуха. И аз бих замислил, при първата възможност да се внесе един законопроект, който да учреди властта на околийския управител, който е ръководител на администрацията в околията, да знае той своите задължения, да знае и своите права. Много околийски управители в това отношение са в голямо недоумение.

Г-да народни представители! В областта на земеделието, благодарение на обилните средства, които ние давахме за усъвършенстване на средствата за производството, и благодарение на усилията през редица години на Министерството на земеделието да издигне земеделската просвета сред земеделските стопани, ние имаме голям прогрес, който сочи също така на голямата активност на управлението днес.

Г-да народни представители! Паралелно с финансовото стопанство, изразено, както ви казах преди малко, в неговото бързо приспособяване към нуждите на военния момент, който приживяваме днес, върви и народното стопанство. Тук критиките, които се напиха, по моя преценка, сочат за загриженост в народното представителство, на сериозно отнасяне към един проблем, който психологически е в тясна връзка с това, което се нарича вътрешно спокойствие, което вътрешно спокойствие пък има неразривна връзка с храбростта в казармите. Тъкмо с туй аз си обяснявам и голямата загриженост в пленума и в комисията по този въпрос. Каза се твърде много, аз ще кажа много малко.

Неужели, г-да народни представители, в предвоенните години и след военната 1940 г., дори и до 1941 г., не се теоретизираше активно и енергично, че държавата трябва да интервенира в икономическия живот и да поеме тъй наречената дирижировка на стопанството, на икономиката? След гласуването в този смисъл на редица закони, които дават възможност на представителите на властта да интервенират по-енергично, какви пречки се срещнаха да се осъществят декларираните идеи, така ясно подчертани в речта например на г-н министъра на търговията от 17 юни, в която той ни каза: „Производство, разпределение и консумация — ето трите момента на стопанския живот.“ Е добре, аз ще кажа: производство, преработване и разпределение по насока към консуматора. Аз поставям с всичката сериозност тоя въпрос: как да се овладее тези три момента на икономическия, на стопанския живот и да се оточи онова, което се нарича дирижировка? Защо се прекъсна контролата и се даде възможност, поради поскъпването, да се струпат тук-там стоки, да се пласират по начини, изгодни на онзи, който ги е струпал, и да се създаде предпоставката за съществуването на така наречената черна борса?

Г-да народни представители! При наличността например на нормирани цени на вълната и памука от Дирекцията за храноизнос за нашата индустрия, ние дълго време търняхме липса на контрол от излизането на продукта от фабриката до неговото пласиране у консуматора. Стигнахме дотам, че трябваше г-н министърът на търговията да каже: след като сме дали например 5 милиона килограма вълна от „Храноизноса“ на индустрията и индустриалците трябваше да се отчетат, като срещу тези 5 милиона килограма вълна ни дадат 5 милиона килограма вълнени платове, ние виждаме въпреки това да се продават по скрити пътища и чисто вълнени платове. Как аджеба става цялата тази работа, какво се открива? — Поне това се откри от г-н министъра на търговията. Откри се, че от получените 5 милиона килограма вълна господата укриват 1 милион килограма и към 4-те милиона килограма вълна турят 1 милион килограма парцали и отпадъци, примесват ги с чиста вълна, остават 5 милиона килограма и се отчетат. Другите 1 милион килограма платове от чиста вълна по незаконни пътища се пласират на неимоверно високи цени.

Ето, днес се тури край на това положение. Въпреки туй обаче ние наблюдаваме, че пак се шири в голям мащаб продажбата на

облеклото по неимоверно високи цени. Как става това, как е възможно? Поставям с всичката сериозност този въпрос. Нито за една секунда аз не мога да допусна, че това се поощрява от върховното ръководство на народното стопанство. Това не само за честта на г-н министъра, но и за честта на правителството и на нас, не мога да го допусна. Г-н Цанков казва: „Не е за него работа.“ Аз отговарям: причината е в това, г-да народни представители, че днешните господари индустриалци — за които неотдавна бившият министър на търговията г-н Цвятко Бобошевски беше написал една хвалебствена статия по повод на техния конгрес, който обаче отговаря на онзи романтизъм, с който първите индустриалци в България се отнасяха към производството — до такава степен се изхитриха и се проявиха в един действително индустриално-производствен шмекерлък, щото трябваше да се засилят санкциите и контролът до такава степен, че да се поставят в самите фабрики, в самите производствени заведения комисари, които да бъдат непрекъснато върху целия процес на производството. Целият процес на производството, г-да народни представители, от гърба на овцата до гърба на човека, целият процес на преработването трябва да бъде поставен, като под стъклен калпак, под наблюдението на публичната власт.

Вам ви е известно, г-да народни представители, че при внезапна ревизия от страна на стопанската полиция се откри голямо количество и гнон, и платове, и кашкавал, и сирене. Аз зная случая в Плячковиц, чух и за случая в Плевен. Чест прави на правителството и на г-н министъра на търговията, че чрез своите органи, чрез тъй наречената стопанска полиция, е поставил всекниго на мястото му. Знаете, че когато се съобщил, че ще се прави ревизия във влака, маса безстопанствени куфари и сандъци остават по перона на гарите, никой не ги потърсва, никой не ги желае. Събират се огромно количество куфари и сандъци. В Плевен цели пъти кашкавал и сандъци се изоставиха. Кой ги остави във влака? От небето ли паднаха? Питат пътниците — всеки видга рамене и казва: „Не са мой“, защото знаят какви са санкциите при едно пълно изобличаване на заловените en flagrant délit.

Тези случаи, г-да народни представители — без да съобщавам повече такива — за мене сочат и ми внушават, че ако действително не се вземат нужните мерки срещу господата, които произвеждат тези артикули и които нямат гражданско съзнание, че в момента не може да се действа по такъв начин, че в момента публичната власт бди и поставя всекниго на мястото, те ще продължават може би да пренасят по контрабанден начин, очевидно за „черния пазар“, артикулите, които са днес от първа необходимост.

Г-да народни представители! Теоретизираше се и се обясняваше скъпостията с увеличението на банкното обращение. Теоретизира и по този начин я обясни г-н д-р Балкански, все пак специалист по финансови въпроси. Теоретизираха и обясняваха и други колеги: дали поскупването увеличи банкното обращение или обратното. Мене ме е старх да не стигнем до проблемата, кое по-рано се е създавало: яйцето ли или пилето. Констатирайки наличността на едно увеличено банкотно обращение, то иде, по моему, преди всичко по пътя на голямото забогатяване, на първо място чрез държавните доставки и, на второ място, чрез силната вносна-износна търговия.

Нам ни казва уважаемият г-н министър на финансите, че във връзка именно с държавните доставки, необходими за момента, ние имаме увеличаване на банкното обращение с около 31/2—4 милиарда лева. Това, г-да, психологически лесно се обяснява. Когато в ръцете на тези хора, които по една щастлива за живота си случайност са попаднали в категорията на доставчиците, влязат много пари, те се смущават от голямото количество банкноти и търсят бързия им пласмент, търсят безогледни инвестиции. Те създадоха и паника.

Ние стигнахме дотам, че един от наследниците на х. Йовчев, ако се не лъжа от Габрово, е купил, моля ви се, цигли и тухли за 2 милиона лева! И когато го попитали: „Защо правиш това, бай Йовчев?“, той отговорил: „Е, стока е, макар че съм фабрикант, не омур — не олма.“

Тази психика предхождаше и налагаше създаването на закона против спекулата с недвижими имоти, макар че този закон дойде с известно закъснение. Когато се разискваше този закон, аз имам случая да изнеса в финансовата комисия как много хора съвършено случайно, изневиделица, станаха милионери.

Такъв беше случаят със стария ветеран на театралното изкуство Йордан Сейков, който в 1921 г. си направил къща за 120-130 хиляди лева, а сега му предлагали да я купи за 600 хиляди лева. Когато посредникът изразил готовност да намери купувач за 600 хиляди лева, бай Йордан се преклонил и казал: „Елате след два дена.“ — „Когато, каза, дойдох след два дена, аз почти на шпега им съобщих, че продавам къщата си за 1.100.000 лв. Те, господата, веднага ми ги натракаха. Купих си един апартамент за 500.000 лв. и си хвърлих бели пари за черни дни, за стартизи 500-600 хиляди лева.“

Г-да народни представители! Дадвам този пример, за да подчертая, за да илюстрирам мисълта си, че именно с това надпреварване в покупки на стоки, в безогледни инвестиции, се създава особена психоза, а същевременно се създадоха и условия за поскупване на артикулите. Прекомерното самозапасяване изчерпи като че ли много от артикулите. А някои от хората, които се свързват със тях, намериха по-нататък едно друго дебуще, наречено престъпна спекула, да използват затрудненията в запасяването, поради което попаднаха под разпореждането на чл. 36 от закона за осигуряване на снабдяването и регулирането на цените, и мнозина получиха ударите на съдебната власт. Но колко и колко още такива, които реализираха крупни, неогледни богатства, не са получили този удар!

Г-да народни представители! В това отношение твърде много допринесе и външната пропаганда. Изстъпленията по етера твърде много допринесоха за създаването на финансово, на парично смущение. Но онова, на което аз искам да спра вашето внимание и да приключа по този пункт своята мисъл, е, че тези господари, които поради една щастлива случайност в своя живот можаха да натрупат големи богатства и да ги инвестират така безогледно, създадоха предпоставките на негодуване, на бунт. И наистина мнозина мислят как най-добре да използват създадените от войната обстоятелства, за да оправят сметките си и да натрупат пари. Не схващат и не искат да схванат, че в лудата си страст към трупане на богатства и чрез безогледните средства към това будят недоволство и внушават бунтарски чувства, че всичко това разлага толкова необходимото за момента единство на народа, че това разложение се отразява пакостно върху военната мощ на страната и оказва гибелно влияние върху нейната самоотбрана.

Държането на тези истински безотечественици, макар инак мнозина от тях да са облечени в бялата мантия на патриотизма, напомня мисълта на Людовик XVI и на мадам Помпадур: „След мене — ако ще би и потоп!“ Повечето от забогателите, бидейки лишени от здрави социални чувства, от здрав морал, от широки и ясни хоризонти в душата, мислят, че богатството ги прави особени в духовно отношение същества, мислят се за умни и по-достойни от другите. Вместо да се засрамят от това, че са събрали богатство по кални пътеки, в сред спекула, кражби, злоупотребления, фалшификации, изнудвания, предателство и пр., те са върнали нос и се мислят за някаква рядкост, за някакви райски птици.

Особено силно подчертават това забогателите и забогатяващите жени. С държанието си, с приказките си с подмятанятия на думи, със самохвалствата си и мъжете, и жените правят опити да унижат, да обидят, да оскърбят ония, които не търсят тъмни пътеки за материално благополучие, а живеят с оскъдните плодове на своя честен труд. В дни като днешните, дни на недостиг и лишения, хората с такава плитка душа имат възможност да проявяват още повече своите глупости. Значителна част от мъжете и още по-голяма част от жените са се хвърлили лудо в полето на модните състезания, за да покажат, че имат на гърба си един или няколко парцали повече, такива или инакви мобили, килими, бутилки със спиртни напитки пр.

Скронните по материално състояние и по външност хора, които са такива не от убеждение, а по силата на необходимостта, по силата на това, че нямат средства и изобщо възможност да живеят в лудории и глупости, се основателно дразнят от особеното държане на забогатяващите и вече забогателите. Те се чувствуват засегнати, оскърбени и предизвикани. Тъкмо тук при тая психологически създадена атмосфера се налага намесата на държавната власт, на оная власт, която е освещена от суверенитета на народа, чрез средствата на принудата да посегне на тия среди, които дразнят, които будят чувство на негодувание, които смущават вътрешното спокойствие, и чрез едно прогресивно облагане ще се получи двойк резултат както за фиска, така и за респектирането на това разюздано, неморално, безконтролно и предизвикателно държане в сред обществото.

Г-да народни представители! Въпреки изказаните песимистични възгледи във връзка с държавните финанси, изразени в увеличаването на банкното обращение, например, аз си позволявам да бъда оптимист, защото извънредните времена, в които живеем, и изключителните прояви на нашата общественост във връзка с този момент трябва да ги приемем като прояви на едно преходно време, след което ще дойде консолидирано състояние на българската държава, изразено главно в нейното национално закръгляване, в нейното окончателно утвърждаване в етническите и историческите граници, които принадлежат на българското племе. И тогава след мирната конференция, при наличността на затвърдена териториална държава, обединила под своята стряха цялото българско племе, при увеличаването с 31/2—4 милиарда лева паричното обращение и главно при увеличен авторитет на държавата, аз очаквам — ако трябва да приказваме с терминологията на икономистите — че тая временна инфлация, както я характеризира г-н Цанков като нещо нормално в ненормално време, веднага ще се трансформира в дефлация и нашият днешен лев бързо ще отива към 1.40-1.80-2.250 и 3 лв.

Аз съм дълбоко уверен в това. И заради туй, колкото съм имал случая да се искам от мене съвети за известни спестявания в дадени кредитни учреждения, аз съм съветвал: „Г-да! Пазете си спестяванията, съхранявайте си влоговете, имайте вяра в българския лев, защото българският лев се установява здраво на Балканския полуостров, той ще бъде експонентът на великите негови съюзници и затуй той ще командува на паричния пазар.“

Тази вяра, това упование, този дух, този ентузиазъм по отношение на националната монета трябва да се разнесе от Силистра до Охрид и от Видин до Дедеагач, до Бяло море. Само в тая насока, г-да народни представители, действвайки със средствата на пропагандата, ние ще премахнем тази психоза, това смущение, което умишлено се поддържа у някои среди с оглед на политически цели и задачи.

Г-да народни представители! Само две-три думи за третиращия от уважаемите колеги предшествувачи оратори чинovníчески въпрос. Ние ликвидирахме с закона за цензовете и щатове. Но по моему ние ликвидирахме само с застрашителния ръст в бройката на чиновниците, обаче ние не ликвидирахме с големия въпрос, свързан с икономическия бит на чиновника.

Дадените максимум увеличения за момента сочат на една грижи на държавата към това чиновничество. Чиновничеството

схваща това. То живее със съзнанието, че действително това е днес максимум възможното при увеличени бюджет на държавата. Обаче, г-да народни представители, аз поставям на просветено внимание на почитаемото правителство и следния въпрос с всичката сериозност.

Ако уважаемият министър-председател каза на 15 септември т. г., че държавните и обществени служители представляват опората в момента не само на правителството, но и на режима, а следователно и на държавата, аз таксувам този голям брой от чиновници, от държавни и обществени служители, като цивилна армия на българската държава и на българския народ. И, г-да народни представители, аз бих молил правителството в своето промишляване в тая насока да помисли конкретно, дали не е възможно едно подпомагане на материалното подпомагане на чиновника, изразено в едно de facto подпомагане със средства за продоволствие, с непосредствено подпомагане и снабдяване с артикули от първа необходимост на цени по-ниски от обикновените.

Г-да народни представители! Това, което беше моя идея преди закона — може би имаше някои пречки да не се реализира тая идея въобще и да не влезе в закона за щатове и цензовете — трябва да стане днес в формата на едно подпомагане чрез тъй наречените взаимноспомогателни каси в различните ведомства, и то овреме, защото, без да искам да бъда песимист, здравият разум ми подсказва, че не направим ли това, ние няма да поставим бариерата за една малка или голяма деморализация сред чиновничеството. Днес чиновничеството стои на голяма висота в това отношение, но условията на материалното му съществуване — това е известно на всички, и особено на юристите — му подсказват съвети, хрумвания, които не биха били в никакъв случай в интереса на държавата. И аз бих молил — и с това свършвам по този въпрос — да направим нужното, за да дадем на чиновничеството гън, кожа, плат за бельо и елементарна прехрана на цени, по-ниски от обикновените.

Г-н министър Захариев отговори на този въпрос: „Не мога да поема отговорността, нямаме достатъчно продукти.“ Г-да! Никой от чиновниците, разбирайки добре моята мисъл, не иска да препълва тумбака си. Всички знаем и живеем със съзнанието, че е ограничена наличността от състия продукти; но онова, което се дава от магазините, към които са прикрити чиновниците, може да им се дава на по-ниски цени. Това би имало не само ефекта на едно материално подпомагане, но би ги оградilo морално и би ги укрепило в мисълта да живеят за своята собствена държава и непрекъснато да мислят за нея.

И тогава, г-да народни представители, ние можем да издигнем като лозунг, като условие за съществуването на отделния чиновник в иерархията на държавата компетентността и отговорността, за които толкова много се приказва. Ще привлечем компетентните към изпълнение на функциите на органи на държавната власт, но същевременно ще издигнем отговорността не само на книга, а ще припомним чиновника с тежка отговорност за неговите функции.

Днес, за голямо съжаление, в много сектори на държавния живот всичко, което е израз на дейността на отделния чиновник, се стоварва като вина на отговорния министър. Отговорният министър често пъти се нагърбва с отговорността на своите сътрудници. За голяма наша радост трябва да констатираме — поне аз, доколкото наблюдавам, констатирам това в някои министерства — че бъдещото око на министъра е винаги върху дейността и постъпките на неговите сътрудници. Обаче има и проявления на самозабрава, която е отрицание на съзнанието за отговорност, особено в този момент.

И тук, г-да народни представители, аз искам да кажа само две думи по този станал може би банален и осивял въпрос за политизирането на чиновничеството. Аз разбрах мисълта на управлението от казаното от най-авторитетното отговорно място за политизирането на чиновника в моя именно мисъл, в който горе-долу го дефинира и уважаемият г-н професор Цанков, който обаче не дойде до онова логическо заключение, до което дойде г-н министър-председателят. Политическата отговорност на чиновника днес се издига като лозунг в управлението на държавата. Където и да бъде той, какъвто и да бъде, трябва да има съзнанието, че носи отговорност за политическото съществуване на държавата си; и тая отговорност носят еднакво всички, а не само цивилният ръководител на цивилното ведомство. И заради туй мене ми се струва, че беше напълно в унисон с генералната мисъл на г-н министър-председателя това, че той покани да чуят неговата реч на тая тема и ръководителите на нашите храбри войскари. Висшите военачалници във всички държави днес имат и политическа отговорност. Как можем ние да разчитаме, че цялата отговорност ще падне върху 10 души министри и върху 160 души депутати, когато за хилядолетия се изизжда нашата обединена България?

Ние поканваме ние призоваваме всички чиновници от всички сектори на държавното управление към тая политическа отговорност. В тая насока би трябвало да се задълбочи акцията от 15 септември 1942 г., за да стигне тя до последния помощник-архивар и до последния служител за чистотата на града, за да разбере, че и той е едно колелце, една брънка от големия механизъм на държавата днес, който механизъм трябва да функционира правилно и редовно, защото и най-малкото наштръбяване на най-малкото колелце се отразява, може да се отрази върху хода и функционирането на голямата машина, наречена държава. И в това отношение, г-да народни представители, нека окончателно да ликвидираме и да се разберем, за да няма междан за повече дискусии по въпроса за политизирането на всички държавни чиновници, призовани към своето задължение в историческия момент, в който живеем, и за политическата им отговорност.

Г-да народни представители! Професионалните организации, организацията на бойците от фронта и организацията на младежта заместват ли обществената сила, на която може и трябва да се опре едно крепко управление? Отговарям: да, напълно я заместват. Обаче онова, което принадлежи като задължение на държавното ръководство в момента, то е: бъдещото око върху тия организации да бъде постоянно и всичките проявления на пробели да се отстраняват своевременно. Например, професионалните организации, на работниците, на индустриалците и на търговците не са, според мене, напълно на мястото си. Особено индустриалците пребивават в своята организация само дотогава, доколкото могат да провеждат и да прокарват своите търговски и промишлени гешефти. Търговците — също. За работниците ще кажа само това, че те трябва да се освободят от психиката да мислят, че професионалното сдружение е само за професионални постижения и да се проникнат от мисълта, че те имат и стопанска функция в процеса на производството, че те нямат за непосредствена задача само увеличението на заплатите и подобряването на трудовите условия, а че те имат и задължението да подпомогнат процеса на националното производство. А за индустриалците и търговците — не говоря за всички, защото не може да се каже, че в цяла стопанска категория има само отпадъци — е желателно, макар и случаите да са спорадични, да престанат у тях тия прояви на стръбно ламтене към забогатяване, на безогледно, бих казал вампирисало, стремление към трупане на богатства, защото, както казах в началото, не в тия богатства ще намериш ти, г-не търговецо или индустриалецо, благополучието си, а в съзнанието, че това благополучие може да бъде запазено само чрез запазването на националната общност.

В това отношение професионалните организации имат да изграт роля за политизиране на техните членове. Заради туй аз правя апел, особено към уважаемия г-н министър-председател, който ги ръководи, който ги направлява и вдъхновява, и цялата тая апаратура е подчинена нему, да обърне по-голямо внимание на ръководствата на тия професионални организации за идейното издигане на нивото им и за внедряване в съзнанието на всички членове на тия професионални организации нуждите и повелите на момента за политическа и стопанска отговорност.

Г-да народни представители! При разглеждането на бюджетно-проекта на държавата се засегна — и аз няма да я мина мълком — и проблемата за тъй наречения вътрешно-политически фронт, за фронта на държавата. Вътрешното положение, от гледище на дисциплина, на единство и на сплотеност, представлява грижа и на управлението, и на Парламента, и на всеки добър българин. Г-н Добри Божилов подчерта дебело в своето държавническо-финансово експозе мисълта, че нашата държава е и нашата съдба, всичко за държавата, нищо против държавата.

Ще кажат някои: това е копие от книгата за фашистката държава на Бенито Мусолини. Нищо подобно! Тая мисъл се подсказва от повелата на момента. И тъкмо заради туй вътрешно-политическият фронт, на който ние държим извънредно много — защото само в него можем да намерим гаранция и за икономически просперитет, и за свободна проява на личността в рамките на възможното и на законите на тази именно държава, която е сзидна на всички добри българи — трябва да бъде еднакво в грижите на отговорни и неотговорни, защото пропускането на известни моменти, какъвто е сегашният, може да бъде фатално в процеса на историческото, на съдбовното уреждане на света.

Вътрешният политически фронт или политическата проблема у нас е окончателно решена и аз смятам, че е излишно по-нататък да се дискутира върху нея. Тая проблема е решена именно по пътя, по който вървеше и френската революция, бих казал, като употреба сравнението на уважаемия г-н професор Цанков. И ако ние трябва да кажем, че днешният режим е в хода на едно творчество, то той превзе Бастилията на 21 април 1935 г. с манифеста, който оповести на целия български народ, че връщане назад няма. Ето къде е Бастилията на нашия режим, на режима на безпартийността, на безпартийния режим. Защото, г-да народни представители, ако можем да приказваме за обществена сила, на която да се крепи днешният режим, аз бих казал, че най-голямата партия, която е съществувала в нашата страна, най-голямата, многобройна и мощна партия, която крепи днес режима, това е партията на онези, които никога не искат партия. И един плебисцит в това отношение би убедил г-н Цанков и всички онези, които гледат скептично на нашата мисъл и нашата концепция по този въпрос. И това е не само най-голямата партия от всички съществуващи досега, но и най-голямото движение, защото в своя обсег обхваща и всички съществуващи досега движения. И затуй аз не споделям схващанията и преценките на г-н Цанков, който смята и счита, че ние като народни представители сме гости сред този народ, сред българските селяни; че ни изслушват от кумова срама, че изизждаме по един пуяк и изпиваме по едно хубаво вино и се разделяме с тях по човешки, приятелски начин. Аз моля г-н Цанков да тръгне с когото и да е от вас, особено с депутатите от селата, и да види тъкмо обратното на онова, което той предполага, че става в селата — разбиране, съзнание, че днес другояче не може да бъде, и успокоение чрез събиране междупартийните и котерийните синири е създадено единство, обичаение, съревнование към творчество и, най-главно, координирано по пътя на взаимномощта, обществено съжителство. Аз лично съм проверил и вие сте проверили и сте напълно съгласни с това.

Режимът днес се носи в съзнанието и на последния орач. А що се касае до неговото знаме, знамето на режима е България; що се

касае до неговия ръководител, не, до неговия венценосец водач — това е върховният вожд на българския народ, Н. В. Царят. И тук, г-да народни представители, категорична, ясна и недвусмислена беше декларацията на правителството от 12 април, като в първата точка дефинитивно се изчерпва и разрешава този проблем: „Обединение на всички национални сили около Върховния вожд на страната, Н. В. Царя“. Точка, голяма точка, и нищо повече. По-нататък се подчертава една мисъл, която, за голямо съжаление, никой от преждеговорившите не я подчерта, но която, по моята преценка, е генерална мисъл, а именно, мисълта от последващата декларация на г-н министър-председателя от 15 април 1942 г., където се подчертава светостта на разпорежданията на чл. 152 от конституцията — „водаческото начало“, прокарано от учредителя. Ето какво се възкресява чрез безпартийния режим. И всички самозабравили се честолюбци, които си въобразяват, че могат да бъдат било маршали във войската, било призвани водачи в гражданския живот, ще трябва да замлъкнат при тази повеля на конституцията и при това водаческо начало. Зашто, г-да народни представители, вие всички сте почувствували как в глътните на душата на българския народ блика чувство на безкрайно уважение и на всеотдайна преданост към Държавния глава, който в съзнанието на българския народ не е само на най-висшето стъпало на авторитета, но е и истинският образ на отечеството ни. Това е разбирателно, това е политическата концепция днес на широките среди на българския народ.

Кой може да оспорва тази голяма истина? Как е възможно — аз съм в недоумение — днес да се сочи като на една държавна опасност, в речта на г-н Александър Цанков, че ние не сме били обединени, защото нямало кой да ни обедини? Г-да народни представители! Аз се смутих. Как е възможно, за бога, един подчертан общественик, един бивш министър-председател, един добър българин, дал доказателства за това, от тази трибуна да внушава смущението, безпокойството, че обединеният български народ нямало около кого да се обедини? Какво искате да кажете, уважаеми г-н професоре? Да се обясним. Аз смятам, г-да народни представители, че в настоящия момент, когато живеем с това съзнание, на всички прояви на самолюбие в нашата общественост, на властолюбие и на поразителски словосъздания и пустословия трябва да се тури край. В загрижеността за необходимостта от един здрав вътрешен фронт на държавата аз призовавам и апелирам, особено към г-н министъра на вътрешните работи, който даде обилни доказателства на енергия, на амбиция и на любов към ведомството, което води, да тури всекиго на мястото.

Г-да народни представители! Аз съм не по-малко смутен и от известния инцидент в бившото кабаре, и днес бирхале, на ул. „Позитано“, наречено „Паризиана“. Това е една сепаратична проява, която в този момент има отглас, има аллюр на една авантюра. Как е възможно, г-да, питам се аз, един запасен подпоручик да види свои военачалници, заемащи места по върховете на ръководството на родната ни армия, днес да правят опити да минират спокойствието на вътрешния фронт, и то със средства извънредно много осъдителни, първо, чрез изкористяване на идеализма, чистия, кристалния идеализъм и родолюбивото чувство на младежта, и второ, с несполучлив опит да се даде облик на една авторитетна акция чрез повикване, чрез поканване на своята маса на видни дипломатически представители, и то на нашите съюзници? Ние обаче трябва да бъдем доволни, че тези последните овреме са схванали това, изпаднали са в недоумение и са се оттеглили. Обаче впечатлението, тежкото, горчивото впечатление от дейността на тези двама генерали остава. Какво искат тия господа? Ако е въпрос за лично благополучие, и единият, и другият са така обилно оцапани, облагодетелствувани от българската държава, както никой от вас. Тия господа са се отдали на една дейност, която в този момент е най-слабо да се характеризира като дейност осъдителна. Тя е една дейност, уважаеми г-да народни представители — не знам дали вие ще споделите моя възглед — която върви в унисон с дейността на откритите врагове на българската държава. Тя е една дейност, която върви в унисон с дейността на черните предаватели от Лондон и от Москва. Какво собствено искат да кажат те? Че представляват нашата общественост, че ръководят съдбините на българския народ ли? Никой не им вярва. Те се изложиха извънредно много, когато още на другия ден единият от тях, струва ми се, бивш военен министър, веднага е изпратил окръжно до всички кадри на легионерите, че бил удостоен при това посещение от еди-кого-си и от еди-кого-си. Вие виждате, г-да народни представители, една проява не само поразителска, но една проява открито антинационална, която трябва да спре вниманието на ония, които имат отговорната мисия да бъдат за спокойствието на нашата страна.

Аз съм уверен, г-да народни представители, че в момента по този въпрос Парламентът е напълно зад гърба на българското правителство и на Негово Величество Царя и че е напълно съгласен да сподели моята препоръка, да се предприемат енергични мерки, да се вземат строги санкции срещу всички подобни проявления. Зашто, г-да народни представители, ако вървим с този сантиментализъм на палиативите и по този въпрос, ние можем да оспорием в много нежелателни моменти. Тия господа — психологически обяснено — вероятно са получили насърчение от това, че не се предприема нищо срещу тях. Мислите ли вие, че няма да получим одобрението на българския народ, ако тези истински вредители в тяхната проява на съзнателно смущаване спокойствието в страната, с закон ги поставим на място, та били те единият бивш главнокомандуващ, а другият бивш военен министър? Та какво от това? Всички ние не сме ли свидетели как водачът на велика Германия безцеремонно отстрани най-близкия си сътрудник, най-близкия си другар, най-големия си съидейник, именно Валтер Дяаре, като министър на народното стопанство? Той го улови за ушите и го изхвърли, защото по преценката на водача на велика Германия той извършил действия, волно или неволно, които не са в унисон с

официалния курс в Германия в областта на продоволствието. Та кой ще осъди, кой ще разкритикува и кой ще изрази недоволство от такава мярка на правителството? В това отношение, г-да народни представители, аз апелирам към г-н Габровски, който иначе е много предприемчив, много смел и предприе редица мероприятия в една област, където можеше и трябваше да се пише много тактично и много внимателно, и с този такт и умение той се наложи и наложи авторитета на властта. Колко по-лесно ще бъде за него да изреже този апендикс на непоправимите поражения на нашата общественост и да ги постави на мястото.

Г-да народни представители! Времето ми изтече. Аз обаче не мога в никакъв случай да споделя безкрайния песимизъм, лансиран от преждеговорившия оратор на тази трибуна. Как е възможно да се говори, че пълно разложение, пътна анархия и мрак царят в тази страна! Аз рефлектирам и смятам, че този мой рефлекс е в унисон с вашето негодувание и с вашия протест, когато се представя в тази светлина вътрешното положение на страната. Разложение, г-да народни представители, няма. Може би има прояви на отделни недомислици, особено в областта на продоволствието. Обаче по този начин могат да характеризират нашата страна действително хора, които до крайна степен са отровени в своя психика и в своето умонастроение. И аз бих си позволил да кажа: ако първите три четвърти от речта на г-н Цанков могат прекарано да се предават по микрофоните на радио Берлин и радио Рим, то последната четвърт сигурно ще бъде грабната от черните радиопредаватели, за да съобщат как преценява вътрешното положение бившият министър-председател проф. Александър Цанков. Аз смятам, че за честта на нашата страна и на Парламента ние не сме опуснали до такава степен, за да се характеризира положението като така безнадеждно — на пълно разложение и на пълен песимизъм. Г-да народни представители! Като не споделям това именно убеждение, аз смятам, че вие напълно ще се солидаризирате с мен и ще счтете, че то е неоснователно.

Г-да народни представители! Ще кажа само още две думи. Направи се от тази трибуна една идейна агитация. Аз съм в недоумение например как можа учителят го политическа икономия, размишлявайки върху концепцията за преустройството на света, да заяви, че социалистическата идея днес се сражава на източния фронт с комунистическата идея. Той идентифицира напълно онова, което знаем като концепция и практика на националсоциализма, със социализма. Аз ще си позволя да коригирам г-н професора и да считам, че той е в идейна грешка, че е в едно очевидно заблуждение. Зашто социализмът, който като учение проповядва унищожението на частната собственост и декретирането на социалистическото производство и размяна, далеч се различава от онова, което се нарича, на теория и на практика, националсоциализъм, който не отрича частната собственост, но който я поставя в служба на националната общност, който я впряга в производството за тази именно национална общност. Зашто, г-да народни представители, най-после как може да се поддържа, че комунизмът в Русия, който носи официалния етикет „Съюз на съветските социалистически републики“, в своята основа, в своята концепция, в своя светоглед, политически и икономически, не е социалистически? Затуй аз смятам, че тази война, която е идеологична, не е война на социализма с комунизма, а на националсоциализма, като ръководител на вътрешното устройство на света, с азиатския болшеvizъм, който се домогва да залее Европа и да унищожи всички нейни културни ценности.

Г-да народни представители! Заклучавам. Нашите финанси, здравия и мощния, каквито са те днес, се направляват от г-н Добри Божилов, който, по преценката на всички ни, като тих мотор бумти и дирижира голямата машинирия на държавните финанси. Той ще успее да удържи положението (Оживление. Ръкоплескания) и ние няма да бъдем хвърлени в онова състояние, което се чертае от някои песимисти.

Засилване на контрола в стопанския живот. По възможност пълното координиране на всички стопански мероприятия, на всички стопански фактори в страната в една насока — създаване на една цялостна продоволствена стопанска система от момента на производството на продукта до момента, в който той продукт се поставя в устата на консуматора, която система да бъде прегледана. Сега, когато ние пребиваваме в една липса на много продукти, поне онова, което ще остане да оцелее и да се разпредели правилно, от което, г-да народни представители, ще получи удовлетворение преди всичко общото тежение на всички ни за вътрешно успокоение. Зашто днес безпокойството не иде от лишенията, от липсата, а иде от неправилното разпределение. Е добре, който може, купува продуктите на черната борса, но кой не може? Недоволството е психически неудържимо. И така, без наличността на тази цялостна продоволствена система, ние не можем да гарантираме вътрешното спокойствие на страната, вътрешната сплотеност, гражданската дисциплина и съзнание за дълг, която гражданска дисциплина и съзнание за дълг, нека да кажа, в нашето село са здраво установени. Днес не можем да се опладим от българския селянин, който представлява и стопанския, и етническия гръбнак на българската държава, който представлява опората на българската държава и в казармата, и като данъкоплатец. Той е достатъчно дисциплиниран. Изключителната наредба № 2 за 5 кр. на декар, в тя е изпълнена, с малки изключения. Той търпи. Подхранва се обаче едно негодувание, което иде от проявите на черната борса и от неправилното и неточно разпределение на продуктите.

На четвърто място, безпощадна борба срещу всички смутители на вътрешния фронт, защото, г-да, това е първото условие за мирно творчество.

По този път, г-да народни представители, ние, одобрявайки напълно бюджетите, тъй както ни се предлагат от управлението; одобрявайки напълно изложението, което ни даде в резюме основните линии на държавния бюджет, с пълно спокойствие можем да дочакаме времената, в които държавните финанси, финансовата

мощ на страната ще гарантират на целия български народ едно сносно икономическо и духовно съществуване, за да може този народ, спокоен, да впери поглед напред и на право — както се изрази г-н министър Габровски — и да върви смело по начертания си исторически път към върховете на своето народно величие. (Ръкопляскания)

Председателстващ д-р Петър Кюсеианов: Има думата народният представител г-н д-р Иван Бешков.

Д-р Иван Бешков: (От трибуната) Г-да народни представители! Държавният бюджет е най-важният финансово-правен и финансово-стопански акт и средство за управление на държавното стопанство. Чрез него колективните нужди на държавното стопанство се съпоставят със средствата, необходими за тяхното удовлетворяване. Бюджетът следователно е не само едно съпоставяне, но и едно предвиждане на приходите и разходите на държавното стопанство. Но той не е само това, той е същевременно и управление на финансово-творческия процес на държавата, както и на неговото отражение върху политическия и стопанско-социалния живот на нацията. Ето защо около бюджета на държавата се групират всички разбирания, всички предвиждания, надежди и действителни осъществявания от финансово-стопанско и от политическо-правно естество.

Интересът към финансовите и бюджетни проблеми днес е много по-голям, отколкото всеки друг път, главно поради войната, която налага условията на едно върховно национално напрежение във всички области на стопанския живот.

Предлаганият ни за гласуване и одобрение бюджет за 1943 г. бе предшествуван от едно писмено изложение на г-н финансовия министър, а след това и от неговото четиричасово експозе тук от тая трибуна. Експозето на г-н министъра засегна подробно цялата финансова, стопанска и бюджетна политика на държавата. Разгледани и разяснени бяха въпросите във връзка с народната отбрана, с производството, с разпределението и снабдяването; не бяха отминати и въпросите за данъчната политика на държавата, за банкното обращение, както и за борбата със спекулата в страната, за износа, за износа и т. н.

Преди мене тук се изказаха вече няколко оратори, които засегнаха почти всички въпроси или по-голямата част от тях. Ето защо, г-да народни представители, за да бъда по-кратък и да не злоупотребя с вашето търпение, аз ще се задоволя в моето изложение да засегна само четири въпроса, а именно: проблемата за данъците, свързана с идеята за данъчната справедливост; проблемата за цените, свързана с въпроса за повече производство у нас; проблемата за банкното обращение и стойност на националната монета и накрая няма да мога да избегна и аз да не кажа няколко думи по проблемата за снабдяването.

Ако разгледаме бюджета на държавата за 1943 г. в неговата разходна част и спрям погледа си само върху две цифри — върху цифрата на бюджета на Министерството на войната и върху цифрата на бюджета на Министерството на вътрешните работи — отдел администрация и полиция — ще видим, че тези две цифри заедно надхвърлят общо 10 милиарда лева от всичко 21.714.000.000 лв. разходен бюджет на държавата. Значи, разходите за нашата отбрана, както и разходите за нашата вътрешна сигурност са приблизително половината от целия разходен бюджет на държавата. Само тия две цифри са достатъчни, за да охарактеризират пред нас бюджета на държавата; да ни дадат да осъберем епохата, в която живеем, а от друга страна да бъдат за нас указание за големите трудности, които са срещнали при изготвянето и съставянето на този бюджет неговите автори, за да ни го представят в една форма завършена — уравновесен и стабилизирани.

Само бюджетът на Военното министерство, който възлиза на 8.856.000.000 лв., представлява 40% от целия бюджет. Голяма ли е тая цифра, г-да? Относително — да; като процент от общия бюджет — също. Обаче аз, който нямам намерение да се спирам подробно на този бюджет — други може би по-компетентно ще говорят по него — трябва да кажа, че 40% от държавния бюджет за въоръжение, за народна отбрана, за военни нужди е нещо, което ние за пръв път виждаме в нашия държавен бюджет. В други държави обаче, 30%, 40% и 50% от разходния бюджет бяха нормално явление не само от вчера и не само от завчера, не само от началото на войната, а от 3-4-5 години преди обявяването на голямата световна война. Военният бюджет на Съветска Русия беше още през 1936 г. 48% от общия разходен бюджет, когато нашият военен бюджет едва ли беше 8% от целия държавен бюджет. Военните бюджети на Полша, Франция, Германия и други държави отдавна бяха надхвърлили голямата цифра 40%, дори 50% от общия бюджет, когато ние, между другото и по други причини, не можехме да увеличим нашия военен бюджет. Ето защо днес, когато Европа се намира в една страотна война, която се води на живот и смърт за известни държави, цифрата 8.856.000.000 лв., или 40% от нашия общ бюджет, е далеч не голяма, далеч не тъй страшна; напротив, тя е дори малка, ако ние трябва сериозно да мислим за нашето въоръжение, разбира се, с оглед на нашите възможности.

Останалите разходни бюджети на отделните министерства, на които няма да се спирам, бележат по-малко или по-голямо увеличение с оглед на нарасналите нужди на държавата, предизвикани от увеличението на населението и от увеличението на територията на царството.

По-важна е според мене проблемата за приходите на държавата за покриването на тези големи разходи. С няколко думи аз ще се спра на приходите на държавата.

Два са източниците за приходите на една държава, за приходната част на нейното финансово стопанство. Първият източник е от държавни предприятия, от държавни имоти, от гори, домени и т. н.; вторият източник са данъците — преки и косвени — берите, таксите и т. н.

Други държави имат големи приходи от държавните си предприятия. В това отношение ние не можем да се похвалим особено много, защото приходите на държавата ни от държавни предприятия са около 1.250.000.000 лв. в проектобюджета срещу 12.600.000.000 лв. от данъци, което значи по-малко от една десета. Ето защо аз няма да спирам вашето внимание върху тях. Аз ще кажа няколко думи само върху данъците. Ще се спра на нашата данъчна система във връзка с идеята за данъчната справедливост.

Обичайно е в финансовата политика данъците да се делат на преки и косвени. Макар че в финансовата наука има и други деления на данъците, нашата финансова практика и нашият бюджет ги разделят главно на два вида: преки данъци и косвени данъци. Аз ще се спра на тази класификация така, както тя е дадена, за да подчертая, че преките и косвените данъци стоят в едно съотношение почти константно в последните три-четири години. Само за 1943 г. те бележат един малък превес в полза на косвените данъци. Прието е обикновено да се смята, че преките данъци са по-справедливи от косвените данъци, макар че и върху това има различни схващания в финансовата наука. Зависа от това, от какво гледище се третира въпросът. Финансово-стопанското гледище е например, че косвените данъци са за предпочитане затова, защото те се събират по-бързо, по-цялостно, по-лесно, с по-малки режийни разходи и не отегат така болезнено, поне на пръв поглед, върху творческия процес на данъкоплатците, на стопанстващите субекти. Дори има една друга теза, която се поддържа в полза на косвените данъци; тя е тая, че косвеният данък е лесен за понасяне затуй, защото той не признава никакъв срок, защото неговото плащане зависи изключително от желанието на данъкоплатеца: ако той желае в даден момент и е улеснен, ще го плати, ако не — няма да го плати; ще го плати утре, когато е улеснен. Частно-стопанското гледище обаче за справедливостта на данъците е по-друго. То намира, че прекият данък е по-справедлив и трябва да бъде практикуван повече, защото държи по-голяма сметка за платежоспособността на данъкоплатеца. Той е свързан повече със стопанската мощ, той е свързан повече с податните сили на данъкоплатеца, отколкото косвения данък. Идеята за данъчната справедливост, г-да народни представители, е понятие, което най-напред е разтегливо и, второ, по него не може да се говори много, то трябва да се чувствава, защото намира отражение в политическите концепции на държавата за данъчното облагане. Идеята за данъчна справедливост черпи сили в общественото мнение, което може да даде явна преценка за даден данък: е ли той справедлив или не е справедлив. Ние можем в даден момент да се скрием зад дадена формула, за да оправдаем този или онзи вид данък, обаче в края на краищата за общественото мнение ще отекне едно убеждение за справедливостта на данъка — тая данъчна справедливост, която може да създаде спокойствие, която може да създаде и бунт в душите на данъкоплатците. Проф. François Pietri в своята книга „Justice et injustice fiscale“ казва: „Идеята за данъчна справедливост е въодушевявала всички революции и е ръководила всички еволюции“. Ето защо идеята за данъчна справедливост никога не трябва да напуска оня, който създава данъчните системи, дори и в тежки времена, каквито са днешните. Нещо повече: тъкмо в днешните тревожни и неспокойни времена, когато имаме разстроено народно стопанство, когато имаме нарушено равновесие между предлагането и търсенето, когато имаме нарушена нормалната и правилна размяна, когато спекулата може да даде отрицателни прояви в стопанския живот, идеята за данъчна справедливост тъкмо в такива времена трябва да намери пълното свое проявление. И аз съм доволен да констатирам, че ние, за честта на българското правителство — ако ми е позволено да кажа, и за честта на народното представителство — в това отношение направихме една значителна крачка напред, като вотирахме предложения ни от правителството миналата година закон за военновременни печалби, особено с измененията му, прети в последната извънредна сесия. В закона за военновременните печалби намира пълно проявление идеята за данъчната справедливост. Цялата данъчна система у нас, в центъра на която стои не доходът, не чистият приход, а оборотът, значи, която не е идеална, не е свързана, е коригирана с данъка върху военновременните печалби, който за неиното време се оказва много справедлив, навременен и необходим не само да даде проявление на идеята за данъчната справедливост, но и да създаде реални, значителни приходи за държавното съкровище.

Г-да народни представители! Аз имам случая да се изкажа миналата сесия при приемането на закона за военновременните печалби и да посоча някои дефекти в него. Тия дефекти аз ги намирах по направление на една незадоволителна радикалност. Аз бих желал, той да отиде по-далеч, да обхване повече обекти, по възможност всички обекти. Но с последните му изменения в извънредната сесия този закон открива възможности за обхващане на всички конюнктурни печалби дори, зависи от неговото приложение, зависи от уменията, такта и, бих казал, не безкористното, а усърдието на данъчната администрация, за да може той да обхване всички оня, които печелят нормално от военновременната конюнктурна, както и спекулантите, които спекулират с военновременната конюнктурна, за да трупат несметни богатства. Следователно, за да имаме по-голям или по-малък резултат от тоя закон, ще зависи от неговото приложение.

Г-да народни представители! Границите на данъчното облагане трябва всякога да се имат пред вид, защото не може, дори колкото да са големи нуждите на една държава, да се отива безкрайно в налагането на данъци. Задоволява ме и смятам ще се отрази много благоприятно върху целия наш финансово-стопански живот декларацията на финансовия министър, че нови данъци няма да има — разбира се, ако събитията не ни поднесат по-страхотни, по-върховни изпитания, които неминуемо да ни наложат пак нови данъчни тежести. Защото, както казах, процентът на приходите от държавните предприятия е незначителен и издръжката на нашето финансово стопанство все пак не може да дегне другаде, освен върху плещите на данъкоплатците, върху данъците. Но докъде може да

стигнат, г-да народни представители, границите на данъчното облагане, откъдето по-нататък не може да се отива? Те трябва да държат сметка за екзистенц-минимума, за едно сносно човешко съществуване на субектите, от една страна; от друга страна, не трябва никога да надхвърлят стопанската мощ на данъкоплатците, за да убиват или да намалят техния стопанско-творчески процес.

Следователно, от гледище на запазване на стопанските сили на нацията, границата на данъчното облагане трябва да стигне дотам, догдето няма да се насърбят имуществата не, а възможността за по-нататъшно производство от страна на стопанстващите субекти. Това важи особено днес, когато е всеобщ повикът за повече производство. Г-да! При това страшно изразходване на блага, права е мисълта, че войните обикновено почват с много блага и с малко пари, но свършват с малко блага, а много пари. При това страшно разпилване на средства, на стопански блага, които войната смисла, в края на краищата за нас поне, за България, спасението може да дойде само от повече и повече производство. Увеличение на нашето производство се налага и поради географското положение, което има България в днешна воюваща Европа. Поради това, че цяла Европа воюва, поради това, че Европа е индустриализирана, тук, на Близкия югоизток, е отредена мисията да изхранва не само днес воюваща, но и утре в мир индустриализирана Европа. България лежи в центъра на Югоизтока. Ние трябва в това отношение да направим всичко, което аграрната наука и аграрната техника може да ни поднесат, за да увеличим нашето производство. не само нашето земеделско производство, но и нашето индустриално производство. Няма да се простирам много по този въпрос, защото преди мен колеги се изказаха по него обстойно. Ако аз го засягам, то е, за да кажа, че в основата на всяко производство главният стимул за увеличението на производството лежи в цените. Затова трябва да засегна въпроса за цените.

Няма съмнение, че и други фактори влияят върху производството, но един от съществени фактори, това е проблемът за цените. Цените в демобилиралното стопанство — изразът не е мой — ще кажа в либералното стопанство, се определят от класическия закон за предлагането и търсенето. Цените в ръководеното стопанство обаче се определят от съвсем други съображения, от съвсем други цели и задачи. Държавата в ръководеното стопанство може да си постави за задача да насърчи известен сектор в националното производство и затова може да увеличи цената на това производство. Обратно, на друго производство на стоки, като не толкова важно в градацията, която държавата ще прави за артикулите на своето стопанство, може да намали цената, с което да намали това производство. Държавата може, от социални съображения, да защити интересите на икономически слабите в страната, като определи цени за известни артикули, които да не съответствуват на нормираните такива. Това лежи в системата на ръководеното стопанство. Аз за себе си, особено в днешно време, я възприемам, и то изцяло. Аз не споделям възгледа, който колегата Ковачевски изтъкна тук от това място, че държавата трябва да се задволи да нормира цените само на няколко вида стоки, които представляват масова консумация, масово потребление и т. н., а да остави другите. Не. Ръководеното стопанство не търпи подобно състояние. Аз малко по-късно ще се поясня защо.

В случая тук аз искам да изтъкна колко е необходимо, щото в ръководеното стопанство цените да влияят не само върху производството, но също така винаги да са в съгласие с оная необходимия хармония в цените, която няма да създаде смут в производствените слоеве. С други думи, да се стремим да затворим, ако е разтворена ножицата, да речем, между цените на земеделските и индустриалните произведения или да коригираме, да хармонизираме цените на произведенията само в един отделен бранш, да речем, в земеделското стопанство. Понеже от 1939 г. до 1942 г. ние в България живеем в една епоха на преминаване от демобилиралното към ръководеното стопанство, не можахме изведнаж да установим определени цени, да установим здрава ценова политика, а често пъти оставяхме събитията да ни тикат напред и да ни подсказват какво трябва да направим и какво не трябва да правим.

Така се дойде до положението, че в месец юни 1941 г. съществуваше пълна дисхармония в цените на земеделските продукти, а също така едно страшно разтваряне ножицата между цените на земеделските и индустриалните произведения. За да се излезе от това болезнено състояние на нещата, с една заповед на министър-председателя в Дирекцията на гражданската мобилизация бе свикана една комисия, в която имах честта да бъда поканен, и която комисия имаше за задача да отстрани дисхармонията в цените на продуктите в самото земеделско стопанство, да установи хармония между цените на артикулите от земеделското стопанство и цените на артикулите от индустриален местен произход и, най-после, да даде мнение за цените на ония стоки, които се внасят отвън. Комисията имаше за задача да даде мнение за определяне твърди цени на около 360 артикула. Тази комисия има редица заседания, раздели се на подкомисии и т. н. и т. н.

Най-накрая в един обемист, грамаден доклад даде не цени, а индекси на цените. В тия индекси на цените за основен индекс беше взета цената на житото. За да се добие по-голяма хармония в цените и за да имаме по-голяма справедливост при определянето им, се вземаха за база 4 момента, 4 периода от време на цените на стоките в България, а именно времето от 1907 г. до 1911 г., времето от 1921 г. до 1928 г., от 1929 г. до 1938 г. и времето от 1938-1939-1940 години. Г-да народни представители! Комисията свърши своята работа и предаде своя доклад на почитаемото правителство.

По-късно правителството, смятам, че във връзка с този доклад, след като се е занимало с него, измени цените на известна част от артикулите. Още с обявяването на цените от страна на правителството се съзря една разлика между онова, което беше препоръчала комисията, и онова, което даде правителството. Бързам обаче да заявя, че тази разлика беше незначителна. Тия цени се определяха на юни 1942 г.

След 6 месеца, днес, какво стана с тия цени? Трябва да бъдем откровени и искрени и да кажем, че хармонията отдавна е нарушена, че ножицата отново стои разтворена и че установените твърди, нормирани цени не можах да изтраят. Аз бързам да заявя, че не си правя илюзия какво всичко може да върви идеално, защото има обективни причини за покачването на цените на някои произведения. И аз в случая няма да вина нито вчера г-н Загорев, нито днес г-н Захариев, нито утре кой да е министър, даже и да не почва името му с буквата „З“. Аз не бих ги винил, защото намирам обективни причини, поради които не могат да се задържат идеално цените на едно хармонично ниво. Така например обективна причина е оскъдицата. Тази липса на стоки е, която увеличава цените, особено цените на стоките, внасяни отвън. Също изчезването на част от известни стоки, необходими за военни нужди. Също такава причина е паниката при липса на съестни продукти например. След това спекулация, която се създаде въз основа на паниката от липса на продукти. Загубването на вяра в здравината и покупателната сила на нашата национална монета е също една от обективните причини. Но най-сетне има и чисто субективни причини. Това зависи главно от по-добрата или по-лошата организация в нормираните и в снабдяването.

Един пример ще дам — не мога да избегна това — за да посоча и един съществен недъг при нормирането на цените. Например цената на зърнените храни. Аз зная упоритостта, с която почитаемото правителство защитава виските цени на зърнените храни, специално на житото, на ръжта и на царевицата. Аз зная защо прави това, защото за нас базата на цените на артикулите е и трябва да бъде житото.

Това е класическият възглед; това обаче е възгледът в рамките на либералното стопанство. Но ако ние застанем на базата на ръководеното стопанство, това съображение не може да има никакво значение или, по-право, не може да има онова голямо значение, което някои му дават. Защото когато сме в рамките на ръководеното стопанство, ние можем да нормираме останалите цени и да изчезне страхът, че, щом увеличаваме цените на житото и царевицата, които служат за база на цените, автоматически цените на всички останали артикули ще се покачат.

Ако застанем на базата на ръководеното стопанство, ние ще направляваме цените на всички продукти, разбира се, всякога до един предел, до един граници, които не трябва да се надхвърлят.

Затуй, че някои цени са много ниски; затуй, че нормираната на тия цени важи за един дълъг период от време, цяла година, какъвто е случаят с зърнените храни, когато останалите цени не можах да останат, а хвъркнаха нагоре — това създава смут и недооволство в душите на производителите — но, което е по-лошото, това създава една болезнена психика, която се проявява практически в заобикаляне на законите и в излизане вън от рамките на режима, който определя начина за събиране и търгуване с зърнени храни у нас.

Ще си позволя да дам един пример. Месеците октомври и ноември бяха месеци, в които от Балкана се овличаха коли на кервани и отиваха долу в полето, в Плевенско, Свищовско, Никополско и т. н., като изнасяха сливи, картофи, грънци и се връщаха обратно с пълни коли царевица. Аз съм имал случай да говоря с мои познати от Троянско, които са ми казвали: „Мъчно е, г-н Бешков, само това, че поставят постове между Плевен и Ловеч, обаче има една „инклинация“, едно отклонение по един черен път, заобикаляме постове и вървим нататък. Най-опасното за нас е, докато минем Сингапур, сиреч Ловеч.“ (Смях) Там е най-мъчният пункт, който като минат, навлизат в собствена територия, гдето нито околийският управител, нито кметът, нито полицаят ще ги спре, защото всички те имат интерес да се запасят тия хора с храни.

Но има нещо по-характерно, г-да народни представители. Съединенията, които имам, са, че събраните количества храни на Балкана, като надхвърлят необходимия минимум за изхранване, част от тях се прехвърля по пътя Троян—Кърнаре, навлизат в Тунджанската долина и оттам отиват нататък, не зная къде. Разбира се, цените се покачват — 300-500-600 лв. крината. Тези храни минават южната граница на България, за да стигнат Беломорието и по-нататък.

Виждале, г-да, когато не сме в ерата на демобилиралната система, а сме в ерата на ръководеното стопанство, как скачените съдове — предлагането и търсенето — могат да ни доведат до хармонично изравняване на цените, въпреки всички административни, законодателни и полицейски мерки в това направление.

Ето защо аз искам само от този случай да направя един извод — че при определянето на цените ние можем да се стремим от социални съображения да понижим цената на артикула. Можем от съображения чисто стратегически или други да насърчим даден артикул, като повишим неговата цена и т. н. Никога обаче не бива да нарушим оная хармония, за която говорих преди малко и която е необходима за едно спокойно творчество, за една здрава размяна на блага.

И ако ми бъде позволено да направя някои малки препоръки в това отношение, то е, че при определяне на цените Дирекцията на цените при Министерството на търговията, когато събира калкулации от известни фирми и лица за определяне на цените, нека не пропуска да поиска калкулации и от обществените, кооперативните организации, които, все предполагам, ще бъдат малко по-искрени, ще дадат по-искрени калкулации.

Второ, да не се бавим при определяне цените на някой артикул без причина. Тая есен имаме случай да чакаме два месеца за определяне цените на захарта, а нямаше, по моето скромно мнение, никакви причини и основания да се бави определянето цената на захарта. Ето, днес сме 28 декември. Всяка година още през м. октомври, ноември цената на захарното цвекло се определя. Няма нужда на вас тук, в тая аудитория, да говоря колко е необходимо да произведем толкова захар, колкото изискват нуждите на страната,

за да не внасяме захар отвън. Защото ние имаме у нас фабрики за целта, имаме земята, имаме и работната ръка, липсва ни само организация, за да произведем един артикул, който трябва да удовлетвори не само нуждите на нашата консумация, но да имаме и за износ. Днес, 28 декември, цената на захарното цвекло още не е определена. Безспорно, тя не може да остане такава, каквато беше миналата година, защото не може един килограм цвекло да се заплаща 92 стотинки, когато сламата е 3 лв., когато къклицата е 7 лв. Това е изключено да се помисли. Цената на захарното цвекло трябва да бъде увеличена. Как, не съм аз, който трябва да кажа, обаче трябва да се избърза, за да може навреме захарните фабрики да съобщат на цвеклопроизводителите цената, те да се подготвят, да сключат договорите, да ангажират площите и пр.

Еню Клянтев: Един дълъг процес има.

Сотир Янев: Това е една беда.

Д-р Иван Бешков: Безспорно една беда е. Аз предупреждавам, давам моето мнение и смятам, че Министерството на търговията, което по традиция от много години се занимава с този въпрос, би трябвало да го разреши навреме, още повече, че калкулацията за захарното цвекло, доколкото се простират моите сведения, е дадена и се намира в органите на министерството.

Друг един въпрос. Веднаж определени цените на даден артикул, нека да не се определят втори път. Защото второто определяне, което обикновено поначва цената, не ползува производителя, то ползува само посредника и ощетява консуматора. Прояви от такъв характер говорят за лоша преценка, за лоша организация, за да не кажа нещо повече. Колегата Петко Балкански тук, от това място, когато говореше за заковаването на цените, каза и една друга мисъл, че трябва да се стремим не само да заковим цените, но и да знаем кога да ги отковем. Аз не споделям това мнение. Нека да се научим да заковаваме цените, а други ще ги отковат. Всеки ден се намират такива хора и те се грижат за това, но ние трябва да ги хванем.

Друго, което трябва да се направи, е това, което каза колегата Дочо Христов — ефикасен контрол при всички индустриални предприятия, за да може да се премахне спекулата с цените, да се избие от съзнанието на българския консуматор, че фабрикантите незаконно печелят, че се върши спекула с индустриалните произведения и пр. и пр. Толкова по въпроса за цените.

В тясна връзка с въпроса за цените стои и един друг въпрос, който също не мога да отбягна. Това е въпросът за банкното обращение и стойността на националната монета. Този въпрос се повдигна и миналата година в експозето на г-н финансовия министър. Повдигна се и сега във връзка със спора, дали банкното обращение влияе върху увеличението на цените, или увеличението на цените влияе върху банкното обращение. Този спор в същност е безпредметен по моето скромно мнение, защото той е отдавна разрешен в политическата икономия и финансовата наука. Излишно е да се спори върху тясната връзка и зависимост между тези две проблеми, особено днес в системата на ръководеното стопанство, обаче спор има за връзката между инфлацията и стойността на националната монета.

Г-н Добри Божилов, финансовият министър, в своето експозе каза: нямаме инфлация. Г-н Александър Цанков, професор по политическа икономия, каза: имаме инфлация.

Министър Добри Божилов: Обаче мисълта му каква е? Аз имам стенограмата от речта на г-н Цанков при мене. Първопричина ли е банкното обращение или последствие на времето, в което живеем? Какво каза г-н проф. Цанков — това кажете.

Д-р Иван Бешков: Аз ще кажа моето мнение, г-н министре!

Министър Добри Божилов: Добре, кажете.

Д-р Иван Бешков: Мнението на г-н проф. Цанков не ме ангажира. Аз ще кажа моето мнение по въпроса.

Министър Добри Божилов: Кажете го.

Д-р Иван Бешков: Г-да! Какво в същност е инфлацията и с какво се характеризира тя? — Инфлацията е пускане на пазара на по-голямо количество банкноти, отколкото са наличните количества стопански блага, или отколкото е законното златно или златно-сребристо покритие на банкнотите. Това увеличено пускане на банкноти намалява покупателната сила на парите и автоматически по-качва цените на стоките.

Инфлацията, т-да народни представители, е едно благовидно данъчно облагане, понеже увеличава данъчната тежест чрез общо покачване цените на стоките. Данъчният характер на инфлацията обаче остава дълго време скрит за широката публика, понеже тя узнава много късно за нея. Като понижава стойността на парите, инфлацията улеснява погашението на всички публични и частни дългове, ако са направени в местна валута, и обратно, отежнява всички частни и публични дългове, ако са направени в чужда валута. Поради тая причина инфлацията премира вноса и, обратно — затруднява износа. По този начин тя създава импулс в народостопанския прогрес, разбира се, мним, временен. Създава се временно повишаваща се конюнктура. При инфлацията губят всички, които получават за своя труд парични знаци — чиновниците, рентниерите, вложителите, кредиторите — а печелят ония, които имат инвестирани капитални в недвижими имоти, и ония, които са в производствения процес. Ако инфлационният процес продължи по-дълго време, тогава инфлационните загуби се разширяват върху всички слоеве, само че винаги не едновременно и не равномерно. Печелят само инфлационните спекуланти.

Г-н професор Далтон, в своята книга „Problemen der Finanzwirtschaft“, се изразява така за последните от инфлацията:

„Мнимата конюнктура, създадена от инфлацията, съблазнява към нездравии инвестиции. Поттикнати от тая изкуствена конюнктура, предприемачите ще се увличат и дори лекомислено и погрешно ще оценяват бъдещите възможности, поради което ще се решават на стопански нездравии предприятия. Тогава не едно прекъсване, а само забавяне на инфлационното темпо ще разруши илюзията им и много инвестиции ще останат неизползвани. Освен това и публиката започва да не цени инфлационните пари и бърза да се освободи от тях, като търси да купува или пък да не продава каквито и да е стоки. Тогава стойността на парите още повече пада. Стопанският хаос, политическите безредици и даже революциите не са далеч.“

Има ли в нашия стопански живот симптоми на инфлация и в какво се изразяват те?

Г-н Дочо Христов от това място изнесе някои случаи онзи ден на прекомерно повишение на цените на някои стоки. Преди малко тук колегата Петър Савов също така каза някои фразанти цифри. Аз ще си позволя да дам само още два-три примера, макар че могат да се наведат още много такива, за да направя своя извод.

Например цената на един декар земя е вече 14-15 хиляди лева в Северна България, където вирят предимно зърнените култури, където доходът от декар земя е 500-600 лв. и не може да се увеличи много, поради здраво нормираните цени на житото и царевичата — един доход следователно, който кореспондира горе-долу на една стойност на имота към 4-5 хиляди лева за декар. Защо там земята се продава, въпреки всичко това, по 14-15 хиляди лева декарът? Защото купувачът губи вяра в покупателната сила на банкнотите, които държи в ръцете си, и иска да ги вложи в недвижим имот, който може да не увеличи стойността си, но няма да се обезцени и в никакъв случай няма да я загуби. Обратно: продавачът на земята, който иска 15.000 лв. за декар, иска много, защото и той чувства психологически, че стойността на банкнотите е понижена; той иска много на декар, за да може с повечето пари да задоволи известни свои стопански нужди, поради което и продава своята земя.

Колегата д-р Балкански от това място онзи ден, като говори за кръгообращението на капиталите у нас, във връзка с финансирането на индустрията, се оплака, че това финансиране не вървяло достатъчно добре поради факта, че у нас има тезоризация на капиталите. Аз не знам откъде колегата Балкански черпи основание за своята теза, обаче аз мога, наблюдавайки стопанския живот на страната, не само да не се съглася с него, но да посоча прояви в точно обратното направление, т. е. не само че няма тезоризация на капиталите, но има луд стремеж да се дебарасираме от паричните знаци, от банкнотите, които имаме.

В доказателство на това, аз ви дадох един пример. Ще ви дам и друг пример: лудото търсене на апартаменти, даването 600-700 хиляди лева за един апартамент от две-три стаи и кухня. Аз зная един случай, когато жената на един провинциален търговец донесла тук 300.000 лв. да купи апартамент в София и, като не могла да купи апартамент за 300.000 лв., купила за 260.000 лв. кристали, вази, чаши и не знам какви статуйки.

Някой народен представител: Тя е вече побъркана!

Д-р Иван Бешков: Това е вече достатъчно доказателство за онази паника, която е овладяла нашите граждани.

Деян Деянов: Това са също легенди, които влияят за създаване на паника.

Д-р Иван Бешков: Аз казвам, как паниката влияе, как създава спекула с цените и искам да кажа, че там трябва да се насочи нашата борба. Но от тоя факт аз искам да извадя друго заключение: необходимостта във време на ръководеното стопанство да се нормират всички артикули, не само няколко. Трябва да се нормират и кристалите, и фасъците, които се купуваха от производителя по 28 лв. килограмът, а след няколко дни станяха 80, 100, 120, а сега са 140 лв. килограмът. Всичко трябва да се нормира. Всичко трябва да бъде под будното око на държавата, на управлението, ако искаме да имаме спокойствие в страната.

Г-да, как ще си обясните друг един факт: изнемогването на нашето държавно чиновничество? Не се ли дължи то на това, че цените са много повишени? А изводът от това е, че покупателната способност на нашия лев е значително понижена. Правителството извърши една колосална работа, като създаде таблиците за заплатите на държавните служители. Аз ги намирам великолепни, защото се поставиха в хармония заплатите на чиновниците от един и същи ранг в различните министерства, защото се премахнаха много аномалии, защото се дадоха заслужени заплати на някои категории държавни чиновници, които поради това, че не могат да викат, бяха изоставени много назад. Това бе една великолепна реформа, която обаче има един съществен недъг — че заплатите в таблиците са константни и не могат да хвърчат едновременно с хвърченето на цените на стоките, че след 3-4 месеца заплатите по тия таблици ще се окажат недостатъчни да задоволят нуждите на държавните служители.

Каква трябва да бъде борбата срещу инфлацията?

Засилване на стопанството, засилване на производството, увеличаване на стопанските блага, което ще повлияе и върху психологията, най-напред, което ще повлияе и за засилване стойността на лева. Там трябва да бъдат насочени усилията на управлението до-толкова, доколкото възможностите в нашата страна са налице.

Друг начин за борба с инфлацията е дефлацията, обратният процес на инфлацията — да се изтеглят банкнотите от пазара и по този начин да се увеличи стойността на лева. Колкото теоретически да е препоръчителен този начин, той не може при днешното състояние на нещата у нас да бъде препоръчан, и аз го отминавам.

за да препоръчам трети начин за борба с инфлацията: едно разумно и правилно разпределение на наличните блага чрез здрава снабдителна система, за да се пресече пътят на спекулацията, за да се премахне недоволството, което убива вярата у гражданите в стабилността на парите.

Ето според мене разковничето на въпроса: жестока и безпощадна борба срещу спекулантите и здрава снабдителна политика, здрава снабдителна система.

Аз вече минавам на последния въпрос от моето изложение — за снабдяването.

Въпросът за снабдяването стои в тясна връзка с въпроса за наличността на стоки от местен произход и на стоки, внасяни от чужбина.

Няма съмнение, че количеството на стоките у нас все повече и повече намалява. И ако се говори за подобрене в снабдяването, аз пък казвам, че трябва да спрем процеса на влошаването само, а не да мислим за подобрене. Тоя процес на влошаване ще го спрем, ако установим, както казах, една здрава снабдителна система у нас.

За стоките от местен произход аз вече говорих. Ще кажа няколко думи за вноса на стоки от чужбина, защото той стои във връзка с въпроса за снабдяването и във връзка с политиката за разпределението.

Г-н министърът на финансите ни каза няколко думи за двете вносни централи: вносна централа „Българска промишленост“ и вносна централа „Българска търговия“. Аз се радвам, че г-н финансовият министър е доволен от дейността на тия две централи, и особено от дейността на последната централа. От един месец е създадена и трета централа — вносна петролна централа, която има за задача да обхване един важен сектор на нашата вносна търговия: вноса на петрол и петролни деривати, смазочни масла, машинни масла, терпентин, асфалт, парафин и т. н. Тая вносна централа не е получила още пълна регламентация и — нека го кажа открито — още пълна подкрепа от страна на правителството, както другите две централи. Аз се надявам, че това ще стане и че правителството ще й даде своята подкрепа, за да може тя да овладее един сектор, много важен за нашия стопански живот, да внесе порядък и повече морал във вноса на тия артикули.

Що се отнася до разпределението на стоките, аз си позволявам да изнеса един недовъзник в нашата система не в принципа, а в приложението. За да може да се внесе спокойствие в широката консумативна маса, Министерството на търговията установи така наречената система на прикриване — великолепно нещо — чрез която се намаляват режимните разноси, разносите по упражняване контрола и т. н. Обаче, за съжаление, трябва да констатираме, че тая система на прикриване не се приложи докрай и не се прилага. В много села — в десетки, да не кажа в стотици — селяните-консуматори се оплакват, че след като са се прикрепили към съответната кооперация, от страна на комисарите им се запозвява да се открепят от едни-кой си кооперация и да се прикрепят към едни-кой си частна фирма. По такъв начин се внася ненужно разстройство в една иначе здрава позиция, усвоена от правителството.

По-нататък. От отговорно място, тук, от тая трибуна, се каза, че когато една мишка направи пакост, казва се: мишките правили пакост; когато един търговец прави спекула, обикновено се казва, че търговците вършат спекула. Аз споделям тоя възглед и желая да се изясни. Както и колегата Дочо Христов каза, спекулата става от ония, които посредничат между производителя и консуматора. Това не ще рече обаче, че всички посредници са спекуланти. За честта на българското търговско съсловие, за честта на стопанските дейтели у нас, това не може да се каже за всички. Но тъкмо заради това, че не може да се каже за всички, струва ми се, че държавната политика в областта на снабдяването трябва да въпрегне в работа по снабдяването всички — и частната, и обществената инициатива, и частния капитал, и кооперативния капитал.

Г-н министърът на търговията каза от това място: ако търговците продължават да вършат спекула, ще ги лиша от снабдяването и ще го дам на кооперациите. Той заплаши търговците с кооперациите. Аз не стоя на това разбиране. Нека ме извини г-н министърът. Аз мисля, че не трябва да плашим търговците с кооперациите и кооперациите с търговците, а трябва да въпрегнем в работа и търговците, и кооперациите (Някои народни представители ръкоплескаха), и с закона да плашим и едните, и другите. По този начин ще има взаимен контрол, общо разбирателство и общи усилия от всички в тая работа.

Г-да народни представители! Аз завърших с моите бележки. Заявявам, че ще гласувам предложението бюджет на държавата за 1943 г., защото съм убеден, че при сегашните условия и обстоятелства, в които се намира нашата страна, по-добър бюджет не може да има, защото това са те нашите възможности, отразени в бюджета, които ще ни открият по-спокойни дни, ще дадат гаранция за по-спокойно съществуване на нашата страна, ще дадат и средства за задоволяване нарастващите нужди на нашата държава. Ще го гласувам, защото съм убеден, че този бюджет ще бъде балансиран и упражнението му ще протече правилно. Само нека ми бъде позволено, във връзка с упражнението на бюджета, да кажа няколко думи в формата на препоръки. Аз също не мога да избягна тая слабост, по подобие на колегите, които говориха тук.

Първо, като най-важно средство за засилване на производството, да се установи една ценова политика, която да насърчава производствения процес, да установява хармония в цените и да премахне несъответствието между цените на земеделските и индустриалните продукти.

Второ, да се засили производството в страната — земеделско и индустриално — чрез което единствено можем да засилим стопанството и да избегнем ужаса на оскъдицата, на мизерията.

Трето, да се стремим да реализираме икономии при упражнението на бюджета на държавата. Принципът на икономията е един от съществениите принципи във всяка бюджетна политика, даже и във времена на трудности и изпитания като днешните. Нека да се опитаме да реализираме икономии. Нека бъде това за сметка не само на консумативните разходи, но, аз бих казал, нека бъде това за сметка и на известни производствени разходи, например за сметка на строежите. Нека да се задоволим — да бъда по-конкретен — с една по-скромна програма за строеж на железопътни линии, на шосета, на мостове и т. н., както в старите, така и в новите предели на страната. Нека направим само онова, което е необходимо, за да може да се извършва нормален трафик на стоки и пътници, но нека не ангажираме големи средства в железници и шосета, поне до тогава, докогато дойде мирът и милиардните цифри за въоръжения на армията паднат от бюджета на държавата, за да можем тогава да установим здрава, разумна и целесъобразна строителна политика. Нека направим икономии, за да ги хвърлим евентуално в момента на върховното изпитание, което развиващите се събития могат да наложат на нашата страна.

Четвърто, пълно установяване на ръководеното стопанство във всички области на производството, размяната и консумацията.

Пето, безмилостна борба срещу спекулата и спекулантите, за да се издигне над всички авторитетът на закона и този на държавата, за да се избегне инфлацията, която би донесла неизмерими злини на нашия народ, която ще разстрои бюджетното равновесие и цялото стопанство на държавата.

И, шесто, снабдяването, което е най-мъчният проблем в днешно време за всички воюващи страни, което е Ахилесовата пета и на нашето днешно управление, нека да се изгради върху взаимното сътрудничество на всички стопански сили и организации в страната, за да се избегне спекулацията, да се внесе порядък в разпределението и спокойствие в гражданите или, с две думи казано, да се даде добро управление на страната.

Г-да народни представители! Завършвам. В 1817 г., след провалянето на първата империя, в Франция биде възстановена кралската династия на Бурбоните и биде свикан първият парламент, който, между другото, имаше задачата да гласува бюджета на кралството. А стопанското положение на Франция тогава беше плачевно, страната беше разсипана от дългите Наполеоновы войни и народът беше изтерзан от едно лошо управление от едно непосилно данъчно бреме и от един хаос в производството и размяната. При тия обстоятелства трябваше да се гласува бюджетът на Франция. Кралският министър го внесе и, съгласно конституцията, този бюджет трябваше да бъде гласуван параграф по параграф. Един народен представител става и прави предложение, което единдушно се приема от Народното събрание: да се гласува бюджетът еп блос. И той казва: „Г-да министри! Ние ще ви гласуваме еп блос целия бюджет, а не параграф по параграф, само при едно условие, само при една молба от наша страна: дайте на Франция добро управление.“

Бюджетът на държавата за 1943 г. — убеден съм в това — ще намери одобрението на народното представителство. Ние ще го гласуваме, защото сме убедени, че този бюджет е балансиран и че той отговаря на стопанските нужди на държавата. И нашият апел към потискащото правителство е: дайте ни едно добро управление, г-да. И ако за тая цел вие, г-да министри, бихте пожелали нашето, на Парламента, съдействие, искайте го, ние ще ви го дадем на драга воля, за да можем с общи усилия да дадем едно добро управление на нашия народ и на нашата държава. (Ръкоплескания)

Председателстващ д-р Петър Кюсеианов: Има думата народният представител г-н Цеко Дамянов.

Цеко Дамянов: Г-да народни представители! След изказалите се 8 души колеги и след разясненията, които се дадоха от тях по бюджета, аз правя предложение да се прекратят дебатите.

Председателстващ д-р Петър Кюсеианов: Г-да народни представители! Съгласно чл. 21 от правилника всеки народен представител, след като са се изказали 8 души представители, има право да направи предложение за прекратяване на дебатите. Затова поставям на гласуване направеното предложение от г-н Цеко Дамянов за прекратяване на дебатите.

Който г-да народни представители са съгласни да се прекратят дебатите по законопроекта за бюджета на държавата за 1943 бюджетна година, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Има думата докладчикът г-н Стамо Колчев.

Докладчик Стамо Колчев: (От трибуната). Г-да народни представители! Позволете и на мене, като председател на парламентарната бюджетарна комисия, да кажа накратко прегледката си по бюджета за 1943 г., бюджет, съставен при големи напрежения, бюджет, съставен при големи затруднения, бюджет, надхвърлил далеч цифрите, с които ние бяхме свикнали и в обществото, и в Парламента, бюджет, съставен съобразно нуждите и възможностите на държавата.

Естествено, че като е един от най-важните законодателни актове след тронното слово, бюджетът привлича вниманието на всички господа народни представители. При неговото разглеждане се обсъжда по-специално финансовата политика на държавата и затова аз, като председател на финансовата комисия, ще се спра главно на финансовата политика на правителството и на министъра на финансите.

Трябва ли да се подчертава, г-да народни представители, че във военно време, каквото преживяваме ние, най-голяма прижа предствява въпросът за средствата, които трябва да се съберат, за да се

посрещнат неимоверно нарасналите нужди на държавата? Стопанството е смутено; свободната обмяна ограничена; във всяка страна специални режими; пътищата прекъснати; производството намалено; дейността на стопанските дейатели ограничена и поставена под опеката на държавата; частната инициатива ограничена; всичко се напраща от държавата съобразно военновременните нужди; милиони стопански дейатели са под знамената; тяхната дейност се поема от държавата и се налага с военното стопанство; туря се ръка на финансовите средства; туря се ръка на фабрики; туря се ръка на готови и сурови стоки; производството се поддържа с оглед то да бъде в услуга, преди всичко, на държавата и на военновременните нужди.

Щом това е така за страните около нас и ония, които воюват, безспорно налага се и у нас държавата да пригоди своето стопанство към това на другите, т. е. да се оправдичи свободата на стопанските дейатели и да се командува дейността им от държавата. Един пример. Ние произвеждахме в текстилните фабрики 260 типа платове; сега държавата е наложила да се произвеждат само 14. Свободата е ограничена, нуждата налага това, стопанството ще се подчини.

Изпълня и нуждата да се създаде специална Дирекция за външната търговия. По нея се много приказва, но тя е една необходимост. Създаде се и Дирекция за гражданската мобилизация, създаде се и Главното комисарство на продоволствието. Нека никой от нас обаче не мисли, че е така лесно да се заместят цялостно и за скоро време стопанските дейатели от учрежденията, които се създадоха. Нито производството, нито търговията, нито разпределението може да се организира така, че, като задоволним нарастналите нужди на държавата, да продължаваме да задоволяваме напълно и нуждите на гражданите, както това е било по-рано.

Самото обстоятелство, че държавата отделя от произведеното повече за себе си, за нуждите на свикащите под знамената, за нуждите на тия, които може да бъдат свикани, за запас, който се държи, ограничава консумацията, ограничава това, което ние бихме свикнали да купуваме от пазара. А за да се доставят както сурови материали, така и готови стоки отвън, трябваше да дойде на помощ държавата чрез своята Дирекция за външната търговия, която почна да сключва договори с различните държави на базата на разменната търговия.

Никакви покупки на кредит, както това беше по-рано, не се позволяват, не се допускат, не са възможни. Ако искаме да доставим желязо, ще трябва да дадем нещо за ядене; ако искаме да доставим сол, ще трябва да дадем нещо за пиене; ако искаме да доставим син камък, трябва да дадем нещо за пушене. Ето ви условията, при които става сега размяната. Ако всички стопански дейатели у нас тръгнат да търсят тия блага, които са ни необходими, можете да си представите къде ще отидат цените. Ето как се оправдава съществуването на Дирекцията за външната търговия, която сключва договори на базата да продаде това, което сме произвели, и да купи онова, което ни е необходимо.

Ние трябва да бъдем доволни, че съдбата отреди, пък и политиката, която ние поддържахме, ни помогна досега да произвеждаме, вместо да се бием, и, въпреки мъчнотите и въпреки лошата реколта, все пак да изнасяме земеделски артикули, за да можем да се запасваме с това, което ни е най-необходимо. Ние не можем да се оплачем, ако погледнем около нас какво става. Въпреки оскудицата, въпреки лишенията ние сме най-добре.

Всички тия институти, г-да, които се създават, за да отговорят на една нужда, за да изпълняват една функция в днешното военно време, предизвикват все повече разходи за държавата. Точно тогава, когато ни трябват средства, ние трябва да разширяваме нашата мрежа от нови институти, които ни създават и нови разходи. И така, покрай лишенията и оскудиците, които трябва да понасяме, ние сме заставени да отделяме от доходите повече за държавата, за да може тя да посреща повишените си разходи.

На режима, който ние поддържахме, беше оставено едно много тежко финансово наследство. От таблиците, които г-н министърът на финансите ни даде предварително напечатани, личи, че от 63 бюджета 42 са приключвали с дефицит. От 1930 г. до 1936 г. всички бюджети са приключвали тоже с дефицит. Аз и по-рано съм говорил, пак ще повтора: спомнете си какво беше положението в миналото, когато чиновническите заплати не се плащаха навреме, когато на предприемачите не се плащаха навреме. Колко усилия трябваше да се изложат, колко мъчнотии трябваше да се преодолеят, за да се дойде до инкасиране на онова, което държавата дължеше на един предприемач! Какъв беше кредитът на нашите чиновници пред бакалите, касапите и т. н. — това ние добре знаем. Никой не искаше да взема държавните платежни заповеди, банките ги отказваха, като предпочитаха тия на Софийската община, която имаше тогава по-здрави финанси от държавата — здрави в смисъл, че приходите и разходите се покриваха, бюджетите се балансираха и ангажиментите, които поемаше общината, се изпълняваха навреме.

Аз искам тук, за да защитя тезата, която поддържах г-н министърът на финансите, за напрежението, което ние имаме в финансово отношение, да изтъкна няколко цифри. Ще взема нормалните години от 1928 до 1932. От цифрите, които имам тук, виждам, че за 4 години тогава сме имали бюджетни средства 25 милиарда лева. Държавният бюджет се е движил между 6 и 7 милиарда лева годишно, като от него са отделяли от 2.400.000.000 лв. до 3.100.000.000 лв. за заплати. За строежи на пътища, на нови железопътни линии и за водни строежи в 4-те години са дадени около 946 милиона лева — цифром и словом. Значи, в тия нормални години, когато нямаше военни кредити, когато стопанството ни не беше така смутено, ние сме дали толкова малко за строежи. За 1939, 1940, 1941 и 1942 години имаме 66 милиарда бюджетни кредити, които са напълно покрити, и бюджетите за тия години са сключени с излишъци. Кредитите за заплати, от 3 милиарда и 300 милиона лева през 1939 г., са

стигнали през 1942 г. на 7 милиарда 272 милиона лева, или кредитите за заплатите от 1939 г. до 1942 г. са се удвоили и малко нещо отгоре са надхвърлили. А за строежа на пътища, на железопътни линии и за водни строежи ние сме дали през тия четири години всичко 2 милиарда 679 милиона лева по редовните бюджети, а вън от това има сключени заеми, които не влизат в тая цифра, използвани тоже за такива строежи. Освен това ние сме гласували кредити още 30 милиарда лева, предназначени: за локомотиви, вагони, подвижен материал 8.000.000.000 лв.; за пътни машини, технически съоръжения 4 милиарда и 4 милиона лева — давам кръглите цифри; за телефони, телеграфи, уредби и пр. 1 милиард и 200 милиона лева; за медицински и пр. 120 милиона лева; за обзавеждане с медицински уреди учебните заведения 210.000.000 лв.; за индустриални инсталации 1 милиард лева; за електрически централи 450 милиона лева; за покупка и направа на кораби 700 милиона лева; за земеделски уреди, машини и други подобни за поддържане и земеделието 1 милиард и 160 милиона лева; за доставка на разни материали и други на общините 1.700.000.000 лв. и разни други доставки 111 милиарда. Или общо 30.771.500.000 лв.

Кога друг път, г-да народни представители, толкова много грижи и толкова разумно разпределяни средства е имало, като дейност било на правителството, било на законодателната власт? Само режимът, който ние подкрепяме, правителството, което ние подкрепяме, политиката, която ние провеждаме, могат да отбележат такива постижения като свой актив.

Г-да народни представители! Администрацията беше същата и в миналото, но дефицитите бяха постоянен явление. Значи, политиката на миналото е била погрешна.

Бюджетът е програмата на министрите във връзка с дейността на държавата за един период от една година във всяко отношение, във всяко ведомство, и във връзка с това разходите, които ще се направят, а така също той е и установяване на приходите за покриване на тези разходи.

Държавният живот прочее е свързан с бюджета.

Правилно, искрено съставен бюджет — това значи спокоен живот на държавата и на гражданите ѝ.

Министърът не се плаши от критиката — той я улеснява, дава предварително всички данни с писменото си изложение за преценка на стопанското и финансовото положение на държавата. Тая година той ни направи честта да ни даде цифри и данни в 54 страници, от които ние можехме добре да се документираме. В това изложение има данни, които говорят за реалността на предвиждането; има доказателства, че предвиденото да постъпи като приход, което ние сме гласували, винаги се превръща. Този факт ще ни служи като гаранция да приемем със спокойствие бюджетопрокта, който ни се предлага, и да бъдем уверени, че той ще се реализира и ще покрие разходите, които ние ще одобрим.

Още една много права мисъл в изложението на г-н министър на финансите е и тази, че финансовата политика е в зависимост от държавно-стопанската политика. Той и по-рано бе казал: класическите принципи на финансовата наука не могат да се спазят във военно време. Нуждите ежедневно изгъхват и се налагат мимо нашите предвиждания и желания. Те трябва да се посрещнат и покрити без да се спъне стопанският живот. Обстоятелството, че в последните 4 години сме разходвали 25.008.644.000 лв. за извънредни нужди, потвърждава казаното. За извънредни нужди 25 милиарда лева! Важното е, че тези разходи навреме са покрити, че 25.008.644.000 лв. от тия извънредни разходи са покрити от приходите по редовните бюджети. Още едно доказателство: по редовния бюджет, включително и бюджета на българските държавни железници, за 10-те месеца от текущата година е предвидено да постъпят 16.056.267.764 лв., а са постъпили 21.138.649.462 лв., или с 5.082.381.698 лв. в повече, което прави 131%, а в 1941 г. увеличението е 124,7%. А само по бюджета на железниците е било предвидено приход 2.914.318.906 лв., а са постъпили 3.916.890.485 лв., или 134%, което показва пък колко голямо е било напрежението по железопътните линии.

Спаднали суми, за които подробно се дават данни на страница 6 от печатното изложение, увеличението е чисто 119% спрямо предвиденото, или с 3.064.980.543 лв. повече.

Как са използвани тези излишъци? Откупени съкровищни бонове за 2.597.676.460 лв., от които 604.397.277 лв. са съкровищни бонове за кредитни доставки, 1.400.000.000 лв. са съкровищни бонове, сконтирани миналите години и 491.420.000 лв. са за откупване облигации от 7-процентовия и 7½-процентовия външни заеми. Откупването, г-да народни представители, повдига кредита на държавата и дава икономия от стотици милиони лева за държавния бюджет.

Казахме, че нуждите се налагат мимо нас. Обърнете стр. 10 от изложението, за да видите, че е било предвидено за вещевени разходи за 1942 г. 9.207.456.088 лв., а действително сме гласували още нови 10.573.093.000 лв., които са покрити: от свръхприходи 5.297.785.676 лв., от излишъци 1.644.530.464 лв., от съкровищни бонове 4.350.000.000 лв. и само 194.572.860 лв. от нови облигации.

От извънредните разходи за 4-те години 25 милиарда лева, само за военни нужди, както прекъсговорно казахме, сме дали 16.212.000.000 лв. Ето императивността на разходите за военните нужди.

Г-да народни представители! По бюджета за 1943 г. ние виждаме едно увеличение с 7.305.900.000 лв. в сравнение с редовния бюджет за 1942 г. От това увеличение две са цифрите, които бият на очи — това са цифрите по поредни № № 11 и 2 от печатното изложение на г-н министър. По пореден № 11 4.387.840.000 лв. в повече са предвидени за военни нужди и за плащане на дългове пак във връзка с военните нужди, а по пореден № 2 са предвидени за народната просвета 566.818.000 лв. повече.

Уважаеми г-да народни представители! Имаше едно убеждение, че учителството малко работи и като че ли това се отразяваше и върху неговото възнаграждение. И действително то бе най-зле платено. След обединението на нашето племе обаче на учителството се възложи една от най-трудните задачи. То достойно изпълни дълга си. Аз мога да свидетелствувам пред вас — защото това забелязах с подпредседателя на Народното събрание г-н Кьосеиванов сега в обиколката, която направихме из Македония и Тракия — че ако всички наши служители бяха работили така, както учителите работят в новите земи, ние щяхме да имаме по всички ведомства отлични резултати. Само легопната им работа по контрола на харманите и вършачките е достатъчна, за да заслужи нашата към тях благодарност. Аз видях учителка, облечена в панталони и обува с туристически обувки, да ходи ежедневно, като апостол, от града до училището в село, защото няма всички удобства за живеене в селото. Никакви пудри, г-да, никакви червила не виждате. Вие ще видите само грубо, дебело зимно облекло, умора и изгубени нерви. И когато чуете как младите българчета от Вранско декламираат на чист литературен български език, вие не ще удържите сълзите си от умиление, като ги гледате с цървулки, с налъми или по чорапи. Аз се прекланям пред подвига на учителството в присъединените земи и мисля, че това, което ще им дадем като увеличаване на възнаграждението им, е напълно заслужено. Грижете ги обаче за тях не бива да спират дотук. Дрехи, обувки, храна и подслон трябва да им се осигурят. (Ръкоплесквания от някои народни представители) Общините трябва да дадат всекиму една уютна стая, отопление и осветление, а комисарствата трябва да ги снабдят с всичко, що се дава от държавата, по предпочитание, по мое мнение. Ако учителят остане без петрол и не може да се приготви за следния ден, загубата ще бъде за децата, а не за него. Младото поколение има нужда от добри учители и ние сме длъжни да му дадем такива учители обути, облечени и нахранени поне наравно с нас, за да имаме основание да искаме от тях да продължат своята резултатна културна дейност.

Аз констатирах, г-да народни представители, заедно с подпредседателя на Народното събрание г-н Кьосеиванов, че на някои учители в пет села от Кратовско не е платено онова минимално възнаграждение от 5.000 лв., което трябваше да им се даде. Не зная по какви съображения не им е платено, по липса на кредит ли, или по липса на инициатива на техните началници. Те заслужават да им се плати това възнаграждение. В комисията аз помолих г-н министъра на просветата, който в момента не е тук, да им даде това малко възнаграждение, за да не ги дели от другите, защото и те са направили толкова, колкото всички, и много повече от всички други чиновници на държавата. Обеща ми се, но това трябва да стане по-скоро.

На трето място по увеличаване на кредита идва Министерството на земеделието — с 541.210.000 лв. Засилване на земеделското производство, особено сега, през военно време, е също така една от най-съществените грижи на управлението. И за изхранването ни, и за военни нужди, и за фураж, па ако искате и за износ, спасението е само в повече производство. Дано Бог помогне за идната година реколтата да бъде по-изобилна, та и министърът на търговията да бъде облекчен. Нищо друго. Никаква система, никакво снабдяване, никакво разпределение не може да задоволи ония, които са свикнали да живеят така, както живеяха допреди започването на войната. Само Бог да даде по-изобилна реколтата; да напълни хамбарите на всички, за да има какво да разпределяме. (Ръкоплескания)

На четвърто място идва Министерството на вътрешните работи с едно увеличаване на кредита му от 515.480.000 лв., за администрацията, за полицията и за народното здраве. Грижете на държавата за народното здраве в последните няколко години заемат първо място, и средства за него — повече от всеки друг път — са били намирани. Войната, освен другите бедни, винаги носи и болести, носи и епидемии. За борбата с тях, за увеличаване санитарните грижи в старите и новите предели нам са необходими средства и правителството ги дава щедро.

Полиция и администрация. Разширената територия иска организация и по възможност по-голяма мрежа от представители на централната власт. Жалкото е, че мъчно се намират и създават школувани хора за службите по това ведомство, особено за новите земи. Може би 30% от полицейските служби в новите земи не са заети. И днес може да има 2—3 хиляди вакантни места за полиция, защото не могат да се рекрутират така бързо, понеже се изисква от кандидатите да са свършили полицейски школи, училища и т. н. и, най-после, защото заплатите не са така задоволителни.

Паралелно с учителството, тук трябва да изтъкна доблестната служба на полицейската стража. Стржари, млади, стегнати, бодри и готови, стоят будно на поста си. Ние с подпредседателя на Камарата г-н д-р Кьосеиванов, обхождайки ложните граници на нашата държава, разгледахме казармите и гаражите на полицейската моторизирана част в Ксанти. Това са приспособени стари тютюневи складове на по три етаж и когато повикат стражарите, трябва доста време да мине, докато те слезат от горния в долния етаж. Направи ми впечатление фактът, че, когато разгледахме казармата, началникът на моторизираната част в Ксанти изсвири със своята свирка и вътре в една и половина минута всичко беше на крак. Строени в бойна готовност, с каски, хубави момчета, като войска, застанаха в ред, за да приемат заповедите на своя командир. А когато затракаха и моторите, вярвайте, аз се възгордах като българин, че имаме такава здрава организация.

На пето място идва увеличението по Министерството на финансите от 415.770.000 лв., което се налага от разширената територия и от нуждата от повече органи за събиране милиардите, които ние гласуваме. Трябва да помоля обаче г-н министъра на финансите да разшири своята мрежа от данъчни органи в още някои центрове, за

да не става нужда, хората, които плащат данъци, да ходят с километри, за да търсят данъчната власт. Това се отнася повечето за новите земи. В комисията г-н министърът на финансите обеща, че ще стори това.

На шесто място идва увеличението за пощите, телеграфите и телефоните — 239.080.000 лв. Жалко е, че липсват материали да можем да отговорим на голямата нужда от телеграфи и телефони в нашата страна. Една таблица пред очите ми показва, че за 1940 г. ние сме гласували за пощите, телеграфите и телефоните 253.963.281 лв., а сме получили от тях 446.960.114 лв.; за 1941 г. сме гласували 407.700.339 лв., а сме получили 545.148.299 лв.; през 1942 г. за 10-те месеца имаме разрешени кредити 485.420.000 лв., а вече получени приходи — 587.120.827 лв. Вижда се, че колкото повече даваме, толкова повече получаваме. Почтите, телеграфите и телефоните са едно стопанско предприятие, което, като реализира приходи за своята издръжка, дава и нещо в плюс на държавата.

На седмо място идва увеличението за Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството от 156.500.000 лв. Началото, което се тури още през 1935 г., трябва да продължи. Пътища — тук именно с г-н Бешков аз няма да бъда съгласен, и нека ми позволите да кажа това — ни трябва, и за тях последните години достъпно се дава и трябва да се дава. Жалко е, че нямаме условия да строим пътища с по-усилено темпо, да завършим цялата програма, за да свържем провинциите, които се присъединиха към България, с майката-родина.

На осмо място идва увеличението за добавъчното възнаграждение на държавните служители — нужда правилно преценена и от вас при гласуване на таблиците по закона за длъжностите, цензовете и възнагражденията им. Всеобщо бе убеждението ни, че на държавните служители заплатите им не стигат, че те, въпреки съзнанието им да понасят жертви за държавата, не можеха повече да издържат при посъпването на живота. Правителството стои на здравето становище, да не следва политиката на повишаване цени, заплати и данъци, но имаше голямо несъответствие в заплатите на държавните служители с еднакви служебни и образователни цензове, което трябваше да се коригира — едно твърде тежко положение, което не можеше повече да се търпи. Ето един въпрос, по който г-н министърът на финансите беше дал обещание, че ще го разреши и който се разреши в толкова късо време. Малцина вярваха, че това е възможно. То обаче вече е факт. Вие гласувахте този закон, и ние градим новия бюджет въз основа на него. Това в миналото рядко се случваше: да се обещае нещо в една сесия и да се направи в следната, особено когато е от по-голямо, от капитално значение, когато е свързано с разходи, които достигат над 2 милиарда лева.

Нека ми бъде позволено обаче аз пак да повтора своето становище, което застъпих миналата година, и да помоля правителството да уреди въпроса за снабдяване с облекло и с най-необходимите хранителни продукти държавните служители, толкова, колкото им се полага, но по нормирани цени, за да се облекчи наистина положението им особено в големите градове.

За по-дребните суми, които са изтъкнати като увеличение, няма да говоря.

Сумирани всички увеличения по министерствата, дават цифрата 7.305.900.000 лв. По цели те се разпределят така: за веществени разходи 1.019.092.464 лв. — поради посъпването; 288.390.000 лв. за земеделието — оправдано; 2.986.930.000 лв. за военни нужди — наложително; 794.451.000 лв. за държавни дългове, включвайки и лихвата и погашението на заема за народната отбрана, и 2.217.036.536 лв. по прилагане новия закон за длъжностите, цензовете и възнагражденията на държавните служители.

Установява се обаче, че нуждите са правилно прадирани, според тяхната важност и императивност.

Аз бих бил много доволен, ако се свърши всичко с това увеличаване от 7.305.900.000 лв. Но ако допривалят още средотв, вината не ще да е у министъра, а ще е във времето, което преживяваме.

Разходите са за най-необходимото, за бързото, за нетърпящото отлагане — за запазване на територията, целостта и безопасността на държавата, за опазване на общественото здраве, за образованието на освободените братя, за търговията, за пътищата и железниците на уголемена България.

Трябва да повтора, че освен обикновените, редовните разходи, имаме и извънредни разходи, а често пъти и съвсем непредвидени, каквито са разходите за подпомагане пострадали от наводнения, градушки и пр. Ние сме доволни, че правителството възприема вече идеята за задължителното застраховане на земеделските произведения, за да се запази и то от изненади, а така също да се осигури и трудът на земеделеца-стопанин.

Към извънредните разходи нека посочим военните и големите строежи: железници, пътища, баражи, отводнявания и пр.

По отношение на някои от тях министърът на финансите г-н Божилков въвежда нещо ново за финансовата политика. Той ни каза: „Непознати са такива извънредни разходи от един редовен бюджет. Те ще се посрещат с заеми, а държавата ще плаща ежегодно само лихвите и погашенията“. И това вече се прави, както ще видим, по един редовен и педантен начин.

На бюджета, г-да народни представители, е нужна изразителност, ясност и пълнота. Имаше ги. Във всяко министерство приходите и разходите са конкретно изразени. Само едно ведомство прави изключения, по известни вам причини.

Още нещо ново тази година е и това, че правителството не е увеличило нито с един чиновник броя на държавните служители. Това е един голям плюс. Това бе една голяма мъчнотия, която е преодоляна с бюджета за 1943 г.

На приходите аз не ще се спирам подробно. В изложението на г-н министъра на финансите има доста данни и обяснения по всяко перо, за да се убеди всеки от вас, че предвижданията са реални и че приходите ще се добият така, както са вписани в бюджетопроекта. Впрочем доказателства за това имаме и в приключването на

бюджетите за последните три години, през които ние констатираме не само балансиране на приходи и разходи, но и ежегодно излишъци. Щом г-н министърът на финансите можа да намери за последните четири бюджетни години кръгло 66 милиарда лева без сътресения, аз считам, че той достойно е изпълнил дълга си. Г-н министър Божилов ги търси по един виртуозен начин и ги намира. Кой можеше да допусне, че при затрудненията, в които живеем, ще се намерят десетки милиарди лева за държавата? Той ги потърси в доставки на кредит за няколко години и ние гласувахме закони за такива доставки, както казах, за 30 милиарда лева. Той ги потърси във вътрешния заем за народната отбрана, в специалния военновременен данък, в данъка върху имотите на евреите, в увеличението на някои облози, но постепенно, внимателно и по начин да не се смути стопанството.

Най-интересен беше начинът за събирането на недоборите и глобите чрез даване облекчение на данъкоплатците. Той засили дейността на финансовата власт и тя изпълни дълга си. Държавните приходи се събират своевременно. Той уреди касовата служба на държавата по начин, щото във всяко време да има средства за посрещане на орочните нужди на управлението.

Държавната контрола и стъпност е навременна. Финансовото счетоводство ни дава вече навреме данни за приходите и разходите, което личи и от печатното изложение на г-н министъра — тоже нещо ново, което той ни дава — и ние сме в състояние бързо да се ориентираме за държавните финанси.

Държавата плаща много навреме своите ангажменти и това издига нейния кредит и престиж. Тя дори дава и аванси сега за доставки на стоки и по този начин бързо и по-евтино се снабдява.

Държавните данъци са разпределени възможно най-правилно, като се има пред вид, че той посвещаването на финансите в едно ненормално време и нямаше възможност да сменява данъчната система.

Преки или косвени трябва да бъдат новите данъци — по това се спори и това ще се реши по-късно, когато минат сегашните изненади. За мене е важно, че данъците са поносими и възможно-справедливи. Но спасеното засега съотношение между косвените и пряките данъци е възможно най-добро.

Председателствуващ д-р Петър Къосеванов: Г-н Колчев! Моля. Г-да народни представители! Част е 8. Моля вашето съгласие да продължим заседанието до приключването на дневния ред. Които са съгласни да продължим заседанието и след 8 ч, моля, да влигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема. Продължете, г-н Колчев.

Докладчик Стамо Колчев: Облозите за уравнилния фонд на пример са също една нова идея и те ще допринесат за облекчението на най-слабите консуматори. Министърът на финансите ги отстъпи на Министерството на търговията за намаляване цените на някои артикули.

Г-да народни представители! Да управляваш — значи да предвиждаш, и тук именно е силата на нашия министър на финансите. Той познава много добре нашето стопанство, той се занимава от много години с търговията, производството и кредита и предвижданията му са верни. Той знае добре да си служи с цифрите и неговите пресметания и предвиждания всякога се покриват. Това особено е ценно за времето, в което живеем. Маржът, който той винаги си оставя, го предпазва от изненади.

Г-да народни представители! Най-същественото според мене в политиката на нашия министър на финансите е, че той е за частната инициатива и че той се мъчи да я крепи и подпомага. Той не дава средства за държавно стопанисване, за монополи. Неговият стремеж е да развива частното стопанство, да го стабилизира и да търси от него доходи, а не да му конкурира и да го убива. Неговото схващане е, че основата на финансите не са печалбите, които държавата сама ще добие, а тези, които частните лица ще добият. Той видя Русия, където всичко беше социализирано и иззето от държавата и където всичко вече рухва. Примерът на Германия, където всичко е в ръцете на частния стопанин, под контролата и ръководството на държавата — нещо, което ще се наложи на света — може би го кара да следва нейната система. Ние няма защо да правим опит. Ние имаме резултатите на тия две системи и поуката ни показва, че финансовата политика на г-н министъра е на съвършено прав път. Това потвърди и граф Шверинг фон Крьозит при своето прибавяване тук.

По банкното обращение. Г-н министърът даде много ясни категорични и изчерпателни обяснения. Действително чувствуваше се нуждата от изяснения и обяснения на отговорни и компетентни управници. Увеличената територия с 50%, увеличението на цените, запасите от някои стоки, купуването само в брой, поради липса на скonto в търговията и индустрията, както беше допреди започване на войната, обмяването на левите, динарите, драхмите и марките наистина са причина за увеличението на банкното обращение.

Ако имаше повече съзнание и дисциплина в широките народни маси, ако всички излишни средства се даваха в спестовните каси, кооперациите и банките, ние всички щяхме да се успокоим и убедим, че нашето банкотно обращение е оправдано и съизмерно с новите нужди на населението. Няма място за смут — правителството нееднократно декларира, че то е против всяка инфлация.

Ще повторя: първият удар на лева трябва да се чака от дефицита в бюджета. Ние виждаме обаче, че бюджетите се приключват с излишък и че всички разходи се правят по начин да бъдат покрити сега, а не в бъдеще. Ние виждаме, че плащанията по кредитните доставки не само не се отлагат, но почти напълно се изплатиха предсрочно тия доставки.

Страхът на някои можеше да бъде оправдан, ако бяхме победени, ако имаше да плащаме репарации, да срещаме бежанци, да поддържаме инвалиди, сираци, натрупани дългове и пр., както беше след миналата война. Тъкмо обратното е факт. Ние посрещаме текущите нужди. Ние нямаме дефицити. Ние уголемихме нашата територия, ние прибрахме към майката-родина здраво, будно и родолюбиво население от Добруджа, Македония и Западните покрайнини. Ние включваме в границите на България богати и плодородни земи. Нашето производство ще расте. Нашият износ ще се увеличава. Ние ще получаваме повече девизи. Ние ще вдигнем гордо глава като поданица на една млада и почти постигнала своите идеали държава, пълна с енергия и жадна за работа.

Аз съм оптимист. Ние всички сме длъжни да бъдем такива при наличността на току-що казаното.

Разпределението и недостигът на някои стоки влияят и върху цените на същите, а оттам и спрахът за стойността на нашия лев. Не бива да се поддържа, че нашият лев е обезценен, примерно пет пъти, защото житото се продавало, вместо 6 лв., по 30 лв., много оргъните на властта. Я си представете една изобилна реколта, каквито сме имали, че и като дадат всекиму по един килограм хляб, след като свикнахме с 300 грама, пак да имаме излишък и да има за износ — кой ще купува по 30 лв. хляб, кой ще купува по-скъпо яйца или кокошки, които ще бъдат изобилно хранени с излишъка от земеделски произведения?

Таско Стоилков: 30 лв. е белият хляб.

Докладчик Стамо Колчев: Не се ли създаде Дирекцията за храноизнос — която сега трябва да преименуваме, според мене, на Дирекция за хранокриз, защото имаме криза в храните — специално за да поддържа по-високи цени на житото, което се предлагаше на безценница? Защо гроздето тази година не доби цена като житото? Защо с него не правим сравнение за нашия лев? Защото то беше в изобилие, защото всеки можеше да си купи колкото иска, ако отидеше там, където се произвежда. А само един ден ако не дойде в София, цената му се повдигаше. Е ли това в зависимост от стойността на лева?

Липсата, която определя цената, и желанието ни да купуваме във от нормата, която ни се полага. Ако ние всички свикнем да ядем и да се задоволяваме с онова, което нашата земя е родила и което, криво или право, се разпределя по този размер, по който са определени нормите, никога нямаше да има черна борса; никой нямаше да плати повече за житото, захарта, солта, ако се задоволяваше с това, което му се полага.

Димитър Марчев: Вина има много, в изобилие, и пак са по 40 лв. Как ще обясните това?

Стамо Колчев: Когато дойда до цените на нивите, тогава ще кажа и за вицето. Д-р Бешков говореше, че се давали по 15.000 лв. за един декар земя в Северна България. Аз не мога да си представя как ония хора, за които ние плачем, че техният доход е само 600 лв. от декар, могат да спечелят и отделят сега да плащат по 15.000 лв. за декар земя. Това са доходи, добити по криви пътища. Това е скрита храна, продадена скъпо. Ако му сметнеш за килограм храна цената, която официално е определена, тогава пак един декар ще му струва 1.500 — 2.000 лв. Това е моето убеждение, това е моето заключение. Може да съм на крив път.

Аз не ще отрека, че всяко поскупване оставя своето отражение. Така е било и след миналите войни. Но не съм съгласен, че стойността на нашия лев е паднала сега толкова, с колкото са се покачили някои стоки, които са недостатъчни, за да задоволят минималните нужди на гражданите, и се продават скрипом много скъпо.

Аз не се плаша и от повишените досега цени или плащането двойни и тройни цени за скритом купени стоки. Аз вярвам, че правителството не ще търпи повече престъпната спекула и все повече съм с убеждението и вярвам, че ще се нареди в това отношение поне спиране на повишаването на цените. Никой от нас не се задоволява с наредбите. С повече вяра и позече дисциплина ще се справим поне отчасти и с това зло.

Някои от нас виждат само лошото и са песимисти. Ние трябва да не забравяме, че войната носи злини, но те са по-малко у нас, отколкото другаде. Ние сме скромни, ние сме пестеливи, ние сме работливи, ние ще наваксаем много скоро загубеното и нашият лев ще се качва. Аз имам пълна вяра в бъдещето на нашата държава и на нашата монета.

Г-н министър Божилов особено много държи за спестовността, нейното поощрение и нейното покровителство. Правителството и той постоянно ни внушават, че те ще пазят влоговете, защото това е кръвта на държавното тяло а то трябва да е здраво и устойчиво особено във времена като сегашните. Това прави чест на правителството и на г-н министъра. Ние нямаме възможност сега да прибавяме към външни заеми за нашите държавни нужди и ако отчаем или смутим нашата спестовност, която сега ни помага и в земеделие, и в търговия, и в производство, и в индустрия и за държавни нужди, ние ще режем клона, на който стоим.

Чии са тия средства? Тук имаме данни за спестовността в това учреждение, което имам честта да управлявам, и ще ви ги изложа, за да се убедите, г-да народни представители, че нашата спестовност е повечето дребна. Четирите милиарда спестявания, които са в Банка „Български кредит“, се разпределят по занятие на вложки-

телите така: търговия на зърнени храни и пр. — 65 милиона лева; експортна търговия — 120 милиона лева, индустрия — 410 милиона лева; локална търговия — около 550 милиона лева; посредническа търговия — тук влиза вероятно и оная търговия, която се върши от много нови търговци с малки капитални, но които са успели да спечелят повече от редовните търговци — 539 милиона лева; земеделски стопанства — 91 милиона лева; дребна търговия и занаяти — 44 милиона лева; свободни професии — 1.033 милиона лева спестовни и 796 милиона лева търговски влогове. Или около 2 милиарда лева от четирите милиарда лева са от свободните професии и от дребните спестявания. Идват след това застрахователните дружества с 80 и няколко милиона лева и пр.

Блестящ пример, г-да, за нашата спестовност имаме с вътрешния заем. С какви мъки, с колко усилия при министър Турлаков се събраха в 1921 г. едва около 200 милиона лева и с каква леснота министър Божилков събра от патриотични и родолюбиви българи в касите на държавата вече 7 и половина милиарда лева, а отиват и към 8 милиарда лева! Задължителността на заема беше по-скоро едно подсказване, едно указание за нормата, която трябва да следват хората, които имат средства, защото доброволните вноски по заема вече надминават три пъти онова, което те бяха длъжни да заплатят.

Тук му е мястото да кажа няколко думи и за кредита. Нашата кредитна система, г-да, е отлична. Вие не ще я срещнете никъде. Тя също издържа успешно изпит през тежките години, в които живеем, като посрещна всички нужди, както на стопанските дейтели, така и на държавата. Българската народна банка с нейния заместник Банка „Български кредит“, частните банки, Българската земеделска и кооперативна банка, популярните банки и кооперациите и Спестовната каса са една пълна мрежа за влогове и за заеми. В никоя държава ние не виждаме така щастливо разпределена кредитна мрежа.

Кредитна инфлация, г-да, няма. Ето пак една таблица, която аз бих ви посочил по-скоро като пример, за да се убедите, че кредит се дава за най-необходимото, че той е реален, че той е в интерес на производството, на индустрията и на снабдяването. Пак 4 милиарда лева, дадени от Банка „Български кредит“, се разпределят така: срещу стоки и гаранции на държавата — 689 милиона лева; само срещу залог на стоки — 1.487.000.000 лв.; на Дирекцията за храноизнос 626 милиона лева; срещу поръчителство — 1.114.000.000 лв.; срещу документи за износ и инкасиране документи — 208 милиона лева, а остатъкът срещу цесии, срещу ценни книжа, срещу други гаранции и 28.000.000 лв. без поръчителства, значи — на богати, състоятелни клиенти. Още един път повтарям, че от 4.254.000.000 лв. срещу поръчителства са дадени 1.114.000.000 лв., а другите 3.140.000.000 лв. са дадени за подпомагане на износа, на вноса, на търговията, на индустрията и на снабдяването.

Четирите милиарда за доставки, които са направени чрез „Българска търговия“ и „Българска промишленост“, са дадени повечето под гаранция на държавата с цел да се снабди нашата страна с онова, което е необходимо, и то по договори за компенсация и по контингенти, уговорени междудържавно. Не е възможно, както каза днес г-н Никола Василев в комисията, да си правим илюзия, че частните търговци ще могат да доставят онова, което държавата може да уговаря, защото в замяна на вноса тя дава това, което е необходимо на оная държава, от която внася. Търговецът не разполага с тази стока, която ще заменя, нито пък може да уговаря по-удобни, по-евтини и по-изгодни доставки, отколкото тия, които досега държавата е направила.

Българската земеделска и кооперативна банка, г-да народни представители, дава заеми на държавата по закони, които вие гласувахте тук, под гаранцията на държавата с оглед пак за подпомагане на земеделието и някои от държавните инициативи. Аз обаче чакам от Българската земеделска и кооперативна банка да развие меллоративния кредит, ипотечния кредит на земеделците, а също и да подпомогне Ипотекарната банка, за да засили и тя своята дейност.

Моето предвиждане миналата година, когато гласувахме закона за спекулата с недвижимите имоти, че у нас ще настъпи жилищна криза, ако ние не улесним строежа, се оправда. Сега виждаме вече резултатите. Ние нямаме ипотечен кредит. Единичка Собственишката банка в София само практикува този кредит, и то в ограничен размер, защото нейните средства не могат да покриват нуждите. Напротив идеята беше да се внесат капитални отвън, но това не стана. Ние трябва да турим средства на разположение на Ипотекарната банка. Тя чака това. Особено ще бъде голяма нуждата от ипотечен кредит в освободените земи. Самата банка в отчета си изнася, че се откриват големи задачи в новите земи. Тези задачи чакат средства, за да се разрешат.

Министърът на финансите г-н Божилков чрез bankersкия съвет здраво контролира и строго следи, щото bankersките институти да служат на народа и държавата и в своята политика да не изпадат в крайности да създават сътресения в стопанството. Кредитът се използва, както казах, само за производството, снабдяването и задоволяването на държавните нужди.

Тук трябва да прибавим пак препоръките на подпредседателя на Камарата г-н д-р Кюсеваков, който в миналата сесия поиска законодателни мерки за заздравяване на кредита. Ние направихме доста за облекчение на длъжниците. Правителството не бива да се поддава на погрешни внушения. То трябва да вземе грижата за издължаване на производителите сега, при повечето доходи, които някои от тях имат, за да имат възможност да се ползват от кредити за голямата работа, която им предстои в бъдещото засилено и трансформирано

земеделие, което им обещава и много по-добър доход за техния труд. Тогава г-н Кюсеваков предлага да се установи ред за удовлетворение при хирографните вземания, по реда на възникване на дълга. Нищо по-хубаво от това. Всеки, който ще дава пари в заем, ще знае реда на своето удовлетворение, а не да се изправяме пред изненади, които носят само сътресения в стопанския живот, като онова, което имаме при фалита на Бълкови. Ние ще чакаме от г-н министъра на правосъдието да вземе мерки за заздравяване на кредита, защото той, и само той, ще помогне за възстановяване на загубеното през войната.

Погасителната каса действително даде бляскави резултати за подпомагането на земеделеца, но задълженията на облекчените земеделци не се изпълняват. Това е една грешка, която те ще изкупят малко по-късно, особено ония от тях, които имат интензивни култури и повече доходи. Те трябва да използват времето, през което имат повече средства, за да се издължат към държавата и да освободят своите имоти от възбраната на Погасителната каса, за да могат да посрещат бъдещите свои нужди, които неминуемо ще дойдат при паднали цени на земеделското производство. Г-н министърът изтъква кой са закъснели със своите арриерети неизправни длъжници. Много малко се пада на глава за тия длъжници. И аз виждам, че то е в техните възможности и се надявам, че ако г-н министърът на финансите възложи по-императивно, по-наложително и по-взискателно на Българската земеделска и кооперативна банка и на своите органи, ако щете и на някои други органи, събирането на тия вземания, ще направи голяма услуга на държавата, като събере това, което тя има да взема. Той ще направи услуга на самите земеделци-производители, които дължат.

За държавните дългове, г-да, в обясненията на стр. 46 от голямото изложение на г-н министъра на финансите ние ще намерим много данни, за да не спирам вашето внимание повторно върху тях. Обясненията са дадени. Нищо смущаващо не виждам в тях. Напротив имаме изкупуване на нашите задължения, и то — пак казвам — в моменти, когато имаме най-много нужда от средства. През това тежко време, когато има да се посрещат големи разходи, министърът на финансите намери възможност да откупи и заеми — от което реално изираме стотици милиони лева — да откупи и бонове, които стояха в ръцете на нашите доставчици, и да превърне приходите от лихвите от чуждите ръце в ръцете на Българската народна банка.

Г-да народни представители! Ще повтора и сега: най-големите данъци са плащали покорените народи, и ние на свой ред, без да бъдем покорени, бяхме заставени и плащахме репарации. За спиране плащането на репарациите г-н Божилков има голяма заслуга. Той има такава и за уреждане плащането на нашите външни заеми по задоволителен начин. Кой можеше да мисли за изкупуване на наши ценни книжа при сегашните нужди на държавата? Той намери стотици милиони средства за тази цел и реализира големи печалби за държавата. Спогодбата с Франция, по която се даваха тютюни за плащане лихвите по нашите заеми, е също така един плюс за нашата политика. Здравата финансова политика изисква, добитите доходи да се използват за обща полза. Последните години обаче ние харчихме повече за военни нужди, но влезе ли държавата в конфликт с някои слоеве от гражданите? Напротив — политиката се одобрява единодушно от целия български народ. И аз виждам, ако не всички, то голяма част от земеделците запасени с пари. А това за мен е един белег на успокоение, белег на по-добро живуване, отколкото в миналото. Освен това разходите, които ние правим за военни нужди, г-да, се чувствуват от самото население. Синовете на българските граждани бяха облекчени, обути, бяха добре нахранени, когато бяха повикани под знамената, а също така и техните семейства бяха подкрепени през времето, когато мъжете им бяха повикани да отбият своята повинност.

Г-н министърът на финансите се мъчи да бъде по възможност справедлив при облагането и търси доходи оттам, където ги има. Той пада малките доходи и дребните съществувания. Малките земеделски стопанства не плащат данъци, трудещите се и служителите с доход до 18.000 лв. също не плащат данък. Многодетните са облекчени. Това е едно ново социално постижение. Той се старае чрез приходи да добие средства за казната, но пак чрез разходи ги връща в частното стопанство — разбира се, като изключим извънредните разходи поради конюнктурата, които му се налагат като първостепенни. Примерът с поощрение на производството, подобрение на заплатите и пенсията и особено пенсията на инвалидите, па дори и на земеделците, е налице.

Аз не виждам по фискални причини да е спзната някоя инициатива. Напротив има съсловия, които много малко или почти нищо не плащат в сравнение с техните доходи. Земеделецът например не плаща според дохода си. Не може да се събира данък на декар еднакво и от този, който има зърнено производство, и от този, който има интензивни култури. И ако държим сметка за дохода, ние можем да имаме много повече приходи, които да даваме пак на земеделието, което при новите приготвени планове се нуждае от големи средства.

Г-н министърът знае с какъв труд и пот се печелят средствата, които прибира от данъкоплатеца. Знае цената на парата и я пости възможно най-добре. Ние виждаме това и в бюджета. Г-н министърът беше забелязал, че облигациите на Погасителната каса се качват и той бързо нареди да се пуснат на пазара от държавните и полудържавните банки, за да се облекчи положението на земеделеца при изплащане на неговите анюитети.

Тук е мястото да кажа, че той още отсега се загрижи и за средносрочния и индустриалния кредит за възстановяване и подновяване на

нашата индустрия, дал е задача за разработването на един план и когато се наложи, ще се установи и този вид кредит. Финансовата политика не само не спъва стопанската политика, но я подпомага. Пример: учреденият уравнителен фонд се подхранва главно от военновременните печалби, които се изземват, от освобождаването от мита и акциз на стоки, за да бъдат те по-евтини, а също така и в неговата политика е, нашият национален доход да се увеличава. Данни за това експозето дава в изобилие.

Каква част от доходите ние изземваме и какво се прави в другите страни? Много право бележи г-н министърът: „Сполучливото нагласяване, подходящи и грижливо измерени пропорции между национален доход, данъчно бреме, консумация и спестовност през време на война са предпоставки за успешно развитие на стопанството и сполучливо финансиране на войната.“ Германия воюва с години благодарение на тая система.

По продоволствието ще кажа само няколко думи. За да имаме здрави финанси, необходимо е да имаме здрава монета. За да имаме стабилни цени, нужно е да имаме обществена дисциплина. За да имаме повече разменни блага, нужно е повече производство. Увеличеното производство не само ще покрие нашите нужди, но ще донесе и повече доходи за покриване на извънредните разходи. И продоволствието ще се облекчи с повече производство, било то земеделско или индустриално. Финансовият министър полага грижи да не губи, да не се спре, да не се смути производството. Г-н министърът каза: „Работете и подпомагайте производството; малкото, недостатъчното никога не ще задоволи, каквато и да е разпределителната система.“ Аз споделям напълно тия негови мисли.

Доволен съм, че г-н министърът на търговията е назначил вече сведущи лица в комисията по цените, за да се дойде до една посправедлива база и осигури спокойното развитие на производството. Също така съм доволен, че г-н министърът на търговията поддържа, че стимулът на търговията и индустрията е печалбата и че тя трябва да се запази, но ще се ограничи точно в допустимите от политиката на правителството размери. Иначе се получават обратни на желаните резултати. Добива се една апатия към работата. А именно това сега е много опасно. Военното ведомство вече усвои една отлична система: дава наряди без цени и после калкулира всички елементи и определя цените на доставените стоки. Така се доставиха много потребни стоки и във възможно най-кратък срок.

Ще си послужи с няколко примери, за да отбележа вредата от неправилно даване цени. Ще взема за пример туткал, г-н министре на търговията. Туткалът се продаваше около 26 лв. килограмът при цена на кокалите 80 ст. до 1 лв. на килограм. Сега Дирекцията за хранознос събира тия кокали и ги продава на фабрикантите по 3.50 лв. Цената на туткала досега се поддържаше 26 лв. При 3 и половина пъти увеличена цената на суровите материали, може ли цената на индустриалния продукт да бъде пак същата? Естествено е, че не може да остане същата. И какво се получи на пазара? Цената на туткал се покачи на 300 лв. А каква роля играе туткалът? В една врата например ще отиде четвърт килограм туткал, който при 20 лв. ще бъде 5 лв., а при 100 лв. ще бъде 25 лв. Вратата струва 2.500 лв. Абсолютно никакво значение няма това в калкулацията. Г-н министърът поправи тази грешка на миналото, като увеличи цената на туткал на 60 лв. и аз се надявам, че в скоро време ние ще имаме туткал.

Ето едно указание как трябва да се постъпва, когато се касае за артикули, цената на които няма никакво значение, като например туткалът, на който никога не обръща внимание. Неправилното определяне на цената обаче носи голяма пакост. Когато бяхме с г-н Кьосеианов в Серес, той ще ви потвърди, че в една фабрика видяхме всички тавани пълни с цигари, защото нямаше с какво да запечат кутиите — нямаше туткал. Не се продаваше и нишесте или брашно, които заместват туткала. И кой страда от всичко това? Фискът страда, страдаме ние, че не можем да получим повече акциз. Ето защо, г-н министре на търговията, когато се касае да се даде справедлива цена при минимална печалба, която ние, правителството, ще определим за всеки продукт, трябва да бъдем много внимателни, бързо да действваме, както каза преждеговорившият, за да можем да увеличим производството.

Ще посоча още един пример. Много се вика по цената на гъона, например — един интересен обект. Цената му през 1939 г. беше 90 лв., а през 1942 г. е 138 лв. килограмът. Това е завареното от нас положение, г-н министре, за гъона. Суровите кожи тогава се продаваха 18 лв., а днес се продават 33 лв. килограмът. Екстрактите се продаваха 16 лв. килограмът, а сега се продават 37 лв. — двойно повече. И докато една калкулация на тази база дава 140 лв. за килограм гъон, той беше нормиран с 13 лв. по-ниско. Големите фабрики продължаваха да работят. Аз тук ще искам да бъда пред вас свидетел, г-да, и да защита големите предприятия. Бедата от черната борса не иде от икономии или злоупотребления на големите предприятия, защото те са мобилизирани, във всяко едно от тях стои военен командант и всяка сурова кожа се плембира и хвърля в дълбините басейни. Тя стои там и всяко нейно движение се отбелязва и се искат толкова кожи, колкото са били дадени сурови. Имаше обаче една погрешна практика още от времето на г-н министър Загоров, когато кожата се бракуваша като неподбени и се даваха на свободния пазар. Тогава беше и най-голямата спекула. Днес обаче военните не позволяват това. Дали ще бъде тя добре надъбена или ще бъде по-слабо надъбена, прави се отбив, като всичко се получава от военните, всичко отива там, за където е определено. Остава да злоупотребяват малките работилнички и онези, на които се дава

за изработване — еснафът. Там вече контролата се загубва, там подметките, вместо да бъдат 150 лв., стават 300 лв., обувките, вместо да бъдат 300 лв., стават 2.000 лв.

Димитър Марчев: Но днес — за разлика от миналото — държавата събира кожата и държавата ги плаща. В миналото търговецът трябваше да отива да купува кожи от кожарите, а днес това го прави държавата.

Докладчик Стамо Колчев: Право е. Аз искам да обърна внимание на г-н министра на търговията: не се касае, г-н министре, за икономията, която ще направим от 13 или 15 лв. на килограм гъон; никой няма да ви благодари, че сте направили икономия 20-30-50 милиона лева; населението иска по-голямо производство. И ние тук сме съгласни, че производството, макар и обременено с 5-10 лв. на килограм повече трябва да е налице, стига да имате суровите материали, за които правите усилия. Тук е най-слабото място: цървули и гъон не достигат, защото добитъкът, който ние колим, който и тая година предвидихме да заколим, не е толкова, колкото очаквахме — 100.000 добитъка да бъдат заклани и да имаме необходимото количество обуви материал.

Аз мога да ви цитирам още много случаи, но целта ми беше да обясня, че квалифицираните търговци, големите търговци — търговците, които водят търговски книги, които имат контрол, които имат заклет експерт-счетоводители — не могат за злоупотребяват, а се злоупотребява от ония, които са междинни, временни, средни, малки, които крият печалбите си и не плащат данък и патент; даже не внасят парите си в банките, защото ги е страх да ги турят там, където могат да се видят.

Общо е явлението на повишени цени и увеличено банкното обращение. Недостигът и оскъдицата за някои стоки се почувствуваха още миналата 1941 г. Присъединението на Тракия и Македония постави българското стопанство пред нови нужди. Възстановяването, приспособяването, снабдяването и въобще всички нужди на това население увеличиха оскъдицата. Трябваше да отделим от малкото, което и тук вече не стигаше, за да изпратим в новите земи. Слабата реколта, малкият внос за индустрията и населението, растящите нужди на народната отбрана и частното запасяване — подчертавам, частното запасяване — още повече влошиха положението.

Причините за поскупването са икономически и психически. Психиката, г-да народни представители, е страшно нещо. Ние страдаме много от нея. Податливи сме. Това се констатира и от преждеговорившия г-н проф. Цанков. Нашият консуматор, който стои във войната, постоянно мисли за своето запасяване. Той все по-черно си рисува идващите дни и месеци и изпада в паника. Мълвата, опашките все повече го овладяват. Стагнацията не се възприема от консуматора, той все търси старото количество, търсенето надвишава предлагането и цената расте.

Г-н министре на търговията! Премахнете опашките! Коригирайте системата да няма опашки! Когато ние бяхме в Русия, най-лошото впечатление ни направиха тия опашки. Дойдохме до положение да ги виждаме и в България и да ги виждаме за какво? — За халва и за бонбони! Давайте ги в Княжево или в Горна баня, но тук в София да не виждаме опашки!

Министър Никола Захариев: Няма вече опашки за бонбони.

Докладчик Стамо Колчев: Като гледат спекулантите с каква жажда хората купуват всичко, потриват си ръцете и казват: с тази стока може да се печели; хукват по провинцията. Търсенето се увеличава, цената почва да расте и стоките да изчезват — стоки, които не са под възбрана, каквито щат да бъдат те — и вследствие на това се явява нова тревога, нов смут, нова паника. Производителят иска повече от търговеца, търговецът иска повече от консуматора, работникът иска повече от господаря, чиновникът иска повече от държавата, собственикът иска повече от наемателя и т. н. — паниката расте!

И виждаме странни факти. Всички викаме: няма платове — и би трябвало шивачът да скръсти ръце, а обратното е вярно. Я идете поръчайте един костюм при един шивач и той ще ви каже: елате подир два месеца — защото е вземал поръчки за по два-три костюма от хора, които никога не са се запасявали с дрехи. Хора, за които никога не можете да предположите, че ще направят поръчки, са ги направили преди вас и затова шивачът няма време. Това се отнася и за ризите и за ред други артикули, с които никога не сте подозирали, че хората ще се запасяват. И така занаятчиите са претрупани с поръчки и трябва месеци да чакаш, за да си направиш костюм или риза. Поръчки, поръчки — колкото щеш, защото всеки се запасява, обладан от паника.

Но въпреки това аз съм оптимист и спокоен, защото ние имаме безработица, виждаме спестовността у нас да расте; влоговете и в спестовната каса и в банките се увеличават; данъците са поносими и редовно се плащат; вътрешният заем има небивал успех; съкровищните бонове — също; външните бонове са откупени; държавните дългове — намалени и, сравнително, по-малко, ние сме независими, бюджетът се приключва с излишък; чиновническите заплати са по-добри; кредитът е леснодостъпен; сконтото — 5%; строежите са в левия размер: пътища, железници, болници, училища, баражи, отводнявания, пристанища, параходи — всичко това се покрива с приходите от гласуванията от вас, г-да народни представители, бюджети.

Да говорим ли за обзавеждането на войската? В какво положение този режим заваря войската и в какво положение тя е днес? Вие виждате това на официалните паради, когато пред нас минават добре екипирани, добре обзаведени храбри наши момчета. Сравнете, преценете и кажете, не дължим ли благодарност на финансовия министър, който намери възможност и помоща да се реализира всичко това в едно трудно за управление време?

Г-да народни представители! Погледнете надире и вижте какво е направил младият български народ в изминатите 60 години. Сравнете го с нашите съседи — не със старите културни държави — за да се убедите, че в много отношения ние сме ги изпреварили, че ние сме по-добре организирани, че някои от тях, макар и по-рано освободени, вземат пример от нас. Аз мога да ви посоча, че организирането на земеделския кредит е заимствувано от нас и от сърби, и от гърци, и от румъни, и от турци.

Да посочвам ли взаимоотношението от нас на трудовата повинност, или висотата на нашата просвета, армия, земеделие? Не измествихме ли ние от германския пазар с земеделските си продукти много по-силни от нас държави? Ние сме творили и можем да творим, но за всичко ново са необходими преди всичко средства. А те пък предполагат нови доходи, нови облагания, нови данъци.

Правителството, и по-специално финансовият министър, заяви, че в тия неспокойни времена не иска да смущава стопанството с нови данъци. Изземването на печалбите е съвсем друго, то е социално оправдано, то е наложително, то се налага и от военновременните нужди. При спокойни времена ние можем да сменим и системата на облагане, и финансовата администрация, ако тя е негодна да даде нещо ново, но да даде толкова, колкото бихме искали от нея. Сега обаче, в такива времена, които живеем, това е невъзможно. Аз имам куража да заявя, че ще бъда много доволен, ако ние можем да запазим това, което имаме и което сме придобили най-вече в последните години. И бих желал, това лошо, което търпим, да продължи, ако може, до края на войната. Повече не искам. И аз мисля, че усилията ни трябва да се насочат в това направление, т. е. да помогнем на правителството да спре влошаването на положението във всяко отношение.

Г-да народни представители! Нам е било съдено да поддържаме един режим, през време на който почти се постигна обединението на нашето племе. И Върховният вожд, и членовете на изпълнителната и законодателната власт ще бъдат записани в историята на XX век като обединители и строители на велика България. Нам обаче тежи и голямата отговорност за поставяне здрави основи на обединена България. Ние трябва да бъдем готови да понесем големи жертви. Новата държава ще иска средства за организирането ѝ. Много милиарди ще трябва да доведат новите земи до положението, което имаме в доскоршните ни граници. И пътища, и железници, и просвета, и напояване, и отводняване, и жилища, и благоустройство, и училища, и търговия, и индустрия, и кредит, и болници, и мелиорации — всичко това ще иска милиардни средства. Ние трябва да ги дадем, за да се ползват идещите след нас. Аз вярвам, че министърът на финансите с наша помощ ще ги намери, както е вършил това досега.

Преди да завърша, г-да, аз моля да вземем акт от хубавите, родолюбиви, високопатриотични, напътствени и заключителни думи на г-н министъра на финансите. Да внушим на народа вяра в мощта на държавата, вяра в нашата политика и дисциплина, единение и готовност за жертви. Само така най-добре ще изпълним задълженията си като народни представители. Аз одобрявам и ще гласувам бюджета на държавата за 1943 г. такъв, какъвто е представен. Моля и вас да го гласувате, защото съм убеден, че сега не може да се даде по-добър от него. („Браво!“ Продължителни ръкоплескания)

Таско Стоилков: И ние ще го гласуваме.

Председателстващ д-р Петър Кюсенов: Има думата г-н министърът на финансите.

Министър Добри Божилов: Г-да народни представители! Вземам думата за 10 минути, за да благодаря на първо време на всички изказали се оратори, а също така и за всички ония подробни разисквания, които се направиха в бюджетарната комисия. Правителството и аз лично, като финансов министър, искам да почерпя надежда и кураж от факта, че казаното от ораторите напълно покрива тия принципи, тая програма и тези цели, които аз очертах в бюджетното си изложение за нашата военно-финансова политика по отношение на бюджета.

Не желая да се спирам да повтарям казаното, не желая да обобщавам това, което се изтъкна от изказалите се г-да оратори. Обаче разискванията се въртяха все около тия седем точки, които аз поставих като принципи, цели и програма на нашата военно-финансова политика: на първо място — производството; на второ място — социално справедливо и правилно разпределение на данъчното бреме, за да може да посрещнем големите тежести; на трето място — борба срещу всяка проява на инфлация; на четвърто място — облагане на луска, облагане въобще на непроизводителните разходи, за да не се дразни с това населението; на пето място — борба с всички средства против лесното и случайно забогатяване, продукт на военната конюнктурата; на шесто място — след като стопанската политика е вече регулирала, разпределила производството, нормирала и закрепила цените, финансовата политика да осмисли стопанската спестовност, да регулира пазара, да се бори против тезоризацията, каквато съществува — г-н д-р Балкански беше

прав, като подчерта това; и, на последно място, чрез сътрудничество между стопанската и финансова политика, чрез тяхното тясно координиране, да се повдигне цялото наше национално стопанство, да му се дадат такива насоки, такива цели, каквито нуждите на момента налагат.

От тия принципи, от тази програма, от тия цели, за щастие, аз не констатирах никакво отклонение. И съм доволен, че правителството и Парламентът се покриват в своите разбирания по отношение на финансовата политика. Имаше малки отклонения, по които аз с няколко думи искам да дам някои осветления.

Каза се от някои господа оратори, че е възможно да се наложи допълнителен бюджет през годината, вземайки повод от това, че за издръжка на войнските семейства тази година предвиждаме 100 милиона лева, които може би няма да стигнат. Г-да народни представители! Че ще ни се наложат още бюджети, и аз вярвам в това, но те няма да бъдат допълнителни, по бюджетните правила, а ще бъдат извънредни; а и тези 100 милиона лева са за извънредни разходи, които нямат място в редовен бюджет. Но ако, слава Богу, ние досега можахме да покриваме една значителна част от извънредните разходи с редовни приходи, това не е грях. Не е грях, че можахме да вмъкнем разходи от извънреден характер в редовния бюджет, който, както виждате, е построен на едни истински, реални, строго преценени редовни приходи, без заеми, без бонове, произведението от които, както обясних, седи като една дълбока резерва. Дори от редовните приходи — аз не се сприях по-рано на това, и сега не желая да се спра — има известни резерви, които ще послужат за покриване на извънредните разходи, разрешени не с допълнителен бюджет, а с извънреден бюджет. Ако ние можем извънредните разходи да ги покривем с редовните приходи, толкова по-добре. Правилото обаче е, че в редовния бюджет влизат само редовни разходи срещу редовни приходи. Във всички страни ще видите редовен бюджет, а след това извънреден бюджет във връзка с военното време.

Засега се нашата данъчна политика. На нея се сприя г-н Бешков. Аз няма да повтарям това, което вече четири пъти съм говорил, за отношението между преките и косвените данъци. Този въпрос, според мене, у нас доби своето уяснение и към това, което съм казал по-рано. За допълнение мисълта на г-н Бешков ще кажа — освен приведените от него доводи — че постепенно се отива към едно намаление на постъпленията от преки данъци навсякъде, във всички страни, защото това натрупване на големи богатства, което е било възможно в миналите векове, благодарение на социалните реформи, които стават във всички страни, сега не е възможно. Сега никой не отива срещу живота. Следователно преките данъци играят своята роля, но никоя страна не може да построи бюджета си само въз основа на преките данъци.

У нас имаше още една пречка. Аз искам да кажа истината. Нашата данъчна система е улеснена от 1936 г. Данъците оттогава постъпват, ние нямаме вече недобори, нямаме вече някогашните дълги и нескончаеми спорове. Естеството на работата не ни позволява да имаме спорове в съдилищата, както по-рано. Но, г-да народни представители, нека не забравяме, че данъчното бреме у нас е минимално при една не съвсем идеално справедлива данъчна система. Действително с чл. 13 ние прокарахме един малък коректив, една малка прогресия, но тя е нещо несвършено. Вие чухте от моето изложение, че в Швейцария, с която ние, по резерви, по приходи, едва ли бихме могли да се сравняваме, минималният облог е 30‰, а у нас средният облог е 18‰. При все това обаче аз казах, че сега не е моментът да изменяваме данъчната система, лоша или хубава. Ако се наложи, може да се увеличи данъчното бреме, обаче в този момент никой не мисли да предприема такова нещо. Ние не сме дорасли още, за да преминем към данъчната система, която съществува в другите страни, а именно: заклетият експерт-счетоводител, като завери баланса, последният да се счита за чиста монета, и въз основа на чистата печалба — което е редно и справедливо — да става облагането.

Косвените данъци ние не сме увеличили, колкото те и да са привлекателни, поради това, че постъпват бързо, с по-малко грижи, че при тях няма срокове и т. н. Аз и друг път съм имал случай да изтъкна, че по отношение на косвените данъци държавата има много големи грижи. Косвеният данък е свързан с консумацията, следователно — с благосъстоянието на народа. Държавата има грижата да поддържа един национален доход, едно благосъстояние, което ще даде възможност на народа да консумира и оттам автоматично да постъпват и да се увеличават постъпленията от косвените данъци.

Един от преждоговорившите каза, че нашият народ бързо отива в крайностите — от голям възторг пада в голямо униние.

Г-да народни представители! Аз не съм съгласен с това твърдение и искам да защита българския народ. Колкото и да искам да избира по-слаба, по-бледа дума, ще кажа, че и той има правото, както всички народи през време на война, особено когато тя се продължава, да бъде капризен, както всички народи стават по-капризни, по-взискателни по време на война. Затова препоръката на един от преждоговорившите оратори беше: „Г-да! Под стъклен каплак сме. Да внимаваме всички — и управление, и Парламент. Това, което е позволено навън, на нас не е позволено. Ние трябва да измерваме и дела, и думи, всичко, за да даваме най-добрия пример на народа.“ С това съм напълно съгласен и съм съгласен да се вземат всички мерки в това отношение.

Искам да се спра с няколко думи на въпроса, по който някои народни представители говориха — въпроса за увеличеното банкотно обращение — причините, които са го предизвикали, и

последниците от него. Аз съжалявам, че макар на този въпрос да се спрях доста в моето изложение, отговорът от някои народни представители — разбира се, всеки може да има своите схващания и разбирания — заключавам, че говореното не се дължи на различие в разбиранията, а по-скоро на това, че недостатъчно е бил изяснен въпросът.

Въпросът е много прост. От баланса на емисионния институт виждаме колко банкноти са издадени, защо са издадени и защо те не се връщат. Аз пак трябва да повторя, макар че може да стана досаден: признаци за инфлация няма. Това, което г-н д-р Бешков каза, се отнася за либералистичното стопанство. Аз съм съгласен, че и г-н д-р Бешков има право да каже своето мнение, но ще му възража само, че два от тези елементи, за които той говори, са явно несъстоятелни. Инфлацията, каза той, е данъчно бремене, но инфлацията дава възможност на длъжниците да си плащат дълговете. Да ги плащат, но виждаме, че не ги плащат. Инфлацията, каза той, премира износа. Кой износ премира, г-н Бешков? При дирижираното стопанство износът се контингентира, цените се определят, има уравниелен фонд и с микроскоп се гледат цените, за да се вземе нещо за уравниелния фонд — за какво премирание на износа можете да говорите? Защо не говорим със съзнание за всяка отговорност?

Аз моля г-н д-р Бешков да ме извини, че се отклонявам малко. Ако исках да го коригирам за казаното от г-н проф. Цанков, с това аз не исках да му наложа никакво разбиране. Г-н Бешков е свободен да има своето разбиране. Сега искам да ви цитирам точно и пълно това, което е казал г-н проф. Цанков по този въпрос. Ето стенограмата пред мене.

Г-да! Увеличаване се просто. Банални ставаме и тук, и вън да спорим, имаме ли инфлация, нямаме ли инфлация. Да приемем, че имаме инфлация. Инфлацията, каза г-н Цанков, увеличението на банкнотното обращение у нас е малко спрямо онова в другите страни. По-нататък той каза: нямам време да ви цитирам данни, но като вземем пред вид и съкровищните бонове, другаде има 30-40 пъти увеличено банкнотното обращение, но за инфлация не се говори. Обаче, подчерта той, обезценяването на монетата е последица, а не първопричина.

И действително това е така. Няколко думи само. Дефицитен бюджет нямаме. Кредитна инфлация, даване на големи кредити у нас няма. Признаци за грешки във външната политика също нямаме. Тогава? Казах подчертано: Г-да! Не можем да водим друга стопанска клирингова политика в този момент. Ако имате кураж и сили в себе си, кажете да спрем производството, да не произвеждаме. Ако производителът произведе повече, той не може да не го продаде. Производителът не може да държи произведените в себе си, той ще иска да ги вариантира, да го финансирате. Следователно закупуването на производството ще даде отпечатък върху банкнотното обращение по същия начин, както и при клиринговата система на търгуване. Но има много и много въпроси да се усвят, като, например: въпросът, дали насила може да се поддържа тая система. Във всеки случай аз смятам, че никой не може да поддържа мисълта да не се произвежда или да не се продава, за да няма увеличено банкнотното обращение, за да няма увеличени клирингови единици.

Г-н Бешков — извинявайте, че се позовавам на него, но той говори предпоследен — засегна този въпрос и каза: една госпожа купила кристали за 260.000 лв. Голямо чудо станало! Много празно се обади един и възрази: „Г-н Бешков! Това е басня, а с таква басня се създава паника“. Аз пак моля г-н Бешков да ме извини, но мисля, че говореното в този смисъл от едно отговорно място действително може да предизвика разпореждане и паника, макар че това не беше целта на г-н Бешков. Аз уважавам неговото мнение, но най-после така мисли човекът, няма защо да му се сърдим.

Но нека да вземем научното обяснение за инфлацията — квантитативната теория. Каква е тая теория? — Количествата на стоките, умножени на техните цени, да се равняват на количеството банкноти, умножено на бързината на тяхното обращение. Това е теорията, по която много професори са работили, на която проф. Фишер много пъти се спира през време на световната криза. Обаче аз не смятам, че тази теория има приложение в едно макар и не напълно дирижирано стопанство. Но да не спорим по това. Ако приемем, че някой иска да се открие зад тази формула, аз ви казвам, че само стойността на виното и ракията, които се изпиват у нас, се равнява на нашето банкнотното обращение, без да държим сметка за другите стоки. Г-н д-р Бешков каза, че д-р Балкански не бил прав, като твърдял, че имало тезоризация. Как да няма, когато е ясно, че има! Случаят с купуването на кристали, който сочите, г-н Бешков, говори за тезоризация. В Германия няма тезоризация. В германските закони се предвижда смъртно наказание — най-строгото наказание — за онзи, който държи повече от 10.000 марки в себе си. Всичко трябва да отиде в спестовната каса, в банките. Когато на спестителя му потрябват пари или е намерил обекти за купуване, ще изтегли парите си. Дотогава ще ги държи. Г-н Бешков каза, че тая госпожа, като не намерила апартамент, като не намерила платове, най-подир направила една глупост и дала 260.000 лв. за кристали. Аз това не го вярвам, защото всеки, който има пари, си прави сметката.

Но нека не се лутаме повече, защото се въртим в омагьосан кръг. Въпросът е ясен: ако преди 1939 г. по всички начини водехме дефлационна политика, за която ораторите казаха присъдата си, аз ще кажа: не може днес да се отива от една крайност в друга, защото това има лоши страни. Но ако територията ни е увеличена е 50%, ако

сме направили всички разходи, които г-н Колчев подробно изброи; най-подир, ако имаме едно официално признато поскъпване от 50%, имаме основание да смятаме, че увеличението на цените е предизвикало увеличението на банкнотното обращение. Желязото например се купуваше по 4 лв. килограмът, а днес по 1,1 лв. килограмът. Как искате със същите пари да купите същото количество желязо? Не може. Ами калаят, който струваше 200 лв. килограмът, сега струва 1.500 лв. килограмът — 7 и половина пъти повече. Можете ли да искате да си служим днес със същото банкнотното обращение? Разбира се, не можете. За увеличените нормирани цени ние трябва да намерим оправдание в това, че е имало сериозни стопански, държавнически и политически, ако щете, съображения. Официално, чрез нормиране на цените, е допуснато това увеличаване и следователно няма защо да преценяваме последниците от него като нещо, което щяло да изиграе пакостна роля в нашето стопанство. Аз поддържам, че за нашето селско население е по-добре да има повече банкноти — макар че още не е положително дали има повече и колко повече — отколкото да го оставим в онова отчаяние отпреди години, когато житото се продаваше по 2 лв. килограмът, когато катастрофално бяха спаднали неговите доходи. Но благодарение на неговия нюх, на неговата податливост, на неговата предпримчивост, с помощта на държавната стопанска политика ние можахме да го обнадеем, за да работи и да вярва, че го очакват по-добри дни чрез увеличаване на неговите приходи и чрез подобряване на неговия бит.

Тезоризация наистина има. Г-н Балкански много добре разгледа този въпрос. Когато приключвах по тая точка в моето изложение, аз казах: няма защо да търсим причините дали повишените цени налагат повишаване на банкнотното обращение, или обратно. Аз се спрях достатъчно на този въпрос и казах, че при дирижираното стопанство черната борса не може да се сочи като нещо официално. Черната борса не трябва да съществува. Спекулата не трябва да съществува. Против тях трябва да се борим с всички сили. Аз съм доволен от днешното продължително заседание на бюджетарната комисия и казвам, че се налага да се борим не само срещу черната борса и спекулата, но и срещу синята борса и спекула, която тъй добре се очертава и пакостните последици от която тъй добре се изтъкнаха днес в бюджетарната комисия. Правителството няма да се спре и ще продължи да се бори. Не е важно, че увеличението на банкнотното обращение е дошло като отражение от сектора на стопанската политика. Аз пак повтарям, че никой няма да намери сили и кураж у себе си да ни препоръча да намалим производството си, за да не се увеличавало банкнотното обращение. С други средства ще се борим против последното, но престъпление ще направим онзи, който с това спъне или намали националното производство.

Аз ви моля да не разглеждате изолирано въпроса и да не смятате, че ако през 1939 г. банкнотното обращение е било 5 милиарда лева, а сега 18 милиарда, това показва нещо лошо, нещо разсипателно, което чертае черни дни за народа ни. Обратно е положението за мене в този момент. Разбира се, всички мерки ще се вземат. Увеличеното банкнотното обращение ни говори за по-голям оборот, за засилено земеделско и индустриално производство. Нека, като поддържаме принципа за закованите цени, да не забравяме и другия принцип — че ниските цени са тъй били винаги признак на голяма сиромашия, на голяма беднотия. През време на европейската криза в Естония млякото се продаваше 30 стотинки килограмът наши пари, но това още не показва, че Естония бе богата страна и тогава бе в добро състояние.

Никола Василев: Най-характерният признак за бедствието са ниските цени.

Министър Добри Божилов: Аз съм готов при друг случай да се спра подробно на този въпрос и да дам всички изяснения, обаче сега искам още веднаж да повторя, че против тезоризацията, против тенденцията на разширяване на черната борса и спекулата, тъй и на синята борса трябва да се борим и ще се борим с всички сили. Не можем да допуснем да се отиде дотам, че официалните цени да се дават въз основа на станалите сделки на черната борса. Аз казах и в своето изложение, че националният доход е 117 милиарда лева. Той е изчислен по единствения научен начин, по който може да се изчислява национален доход. Изчислил го е същият, който изчисли дохода за 1938 г. Кажете, колко е черната борса? Нека да е 500 милиона, нека е един милиард, 2 милиарда, 3 милиарда. Трябва ли това да ни служи като показател и като основа за всички разсъждения, които правим? Не. Трябва да се вземат мерки, трябва да се борим, трябва да увеличим санкциите, но не трябва да се оставим да ни влация не-легалното, незаконното, черната борса, спекулата и не знам какво.

Таско Стойков: Да не би синята борса да е двойно, г-н министре? (Смях)

Министър Добри Божилов: И против нея трябва да се вземат мерки.

Аз ще завърша само с няколко бележки.

По отношение на мерките, препоръчани от някои господа оратори, смятам, че ще са много прибързани, като ви уверявам, че никой няма да остави да се влоши нашето положение или пък да се подронят здравината на нашата финансово политика, която трябва да бъде основа за един здрав държавни и частни финанси, за едно здраво национално стопанство, за една по-голяма военна мощ на страната. Аз смятам, че досега ние сме намирали един верен път за посрещане на всички разходи, и то по начин, на който могат да завадят други страни. Смятам, че е още прибързано да се говори така и да се

всява смут в стопанството. Вие си спомняте от изложението ми по бюджета какво казах аз за вътрешния фронт: за всяка политика трябва дисциплина, спокойствие и най-малкото с непредпазливо говорене, с неточно говорене може неоснователно да се внася смут. Каква нужда има да говорим тук за това, когато тук са обърнати очите на народа и всяка дума се тълкува много по-превратно, отколкото някои допускат. Защо? Ако не преиначаваме положението, защо да не бъдем малко по-предвидливи при говоренето си и да не даваме повод за неверни тълкувания? Аз вярвам, че ние сме далече от тях. Да се борим, обаче не само правителството да се бори. И правителството, и вие обаче, и проводниците на правителствената политика — от областните директори до последния селски кмет, от управителите на Народната и на Земеделската банка до последния служител, от популярната банка до частната банка — всички, от кооперацията — също всички, и да внушим на този народ, че той не бива да прави това, което прави, защото си принася повече злини. Председателят на шведския парламент наскоро, при приключване разискванията по бюджета, каза: „Г-да! Внимавайте, защото сега още се искат много малки жертви от вас, за да се спасите от туй, от което се страхувате. Колкото се стараете по-малко да дадете, толкова повече рискувате да загубите по-много, защото сега е дошъл моментът, че този, който има повече, трябва да даде повече за общото, па ако искате и за личното, защото, запазвайки общото, запазвате личното“. Аз завършвам с това, че ако действително политиката на убеждаване доброволно, на схващане доброволно не даде резултати, ние лесно ще вземем и принудителни мерки и ще се справим с положението. Нашето убеждение е, че нуждите още не са ни много натиснали. Нека съзнателно, доброволно направим това, което очакваме от народа. Щом се наложи, ще вземем някои, макар и не извънредни мерки, каквито са вземани във всички страни, за да можем да се справим принудително с нуждите на момента, без обаче да отиваме круто към една много силна дефлационна политика, резултатите от което, както ви казах, могат да бъдат също негативни, и тези, които сега говорят така, сигурен съм, че тогава ще дойдат да критикуват повече намалението на приходите и увеличението на скъпотията от едно круто завиване на пресата.

Г-да народни представители! Аз ви благодаря още един път за всички дадени препоръки и за всички разисквания, които станаха тук и в бюджетарната комисия. От тия разисквания, особено тия, които станаха вчера и днес, аз съм твърде доволен. Аз ви моля да се обединим — народ, Парламент и правителство — в тези действително съдбоносни моменти, за да дадем на страната това по-добро управление, което се желае, защото то зависи само от лоялното сътрудничество между тия три фактора.

Нека под мъдрото ръководство на Държавния глава да вярваме, че България ще изживее тези буреносни дни и че ние сигурно ще дочакаме по-добри времена, по-голямо благополучие, без да почувствуваме в голям размер сътресенията, които станаха в стопанствата на близки и далечни страни.

Подпредседател: Д-Р ПЕТЪР КЪОСЕЙВАНОВ

С туй благопожелание аз ви моля да гласувате на първо четене бюджетопроекта на държавата за 1943 г. (Продължителни ръкописания. Г-н министърът благодарил с поклон от мястото си)

Председателстващ д-р Петър Къосейванов: Ще пристъпим към гласуване. Които г-да народни представители приемат на първо четене законопроекта за бюджета на държавата за 1943 г., моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема. (Продължителни ръкописания. Г-н министърът благодарил с поклон от мястото си)

Председателството, в съгласие с правителството, предлага за утре, 29 декември 1942 г., 15 ч., следния дневен ред:

Второ четене на законопроектите:

1. За изменение и допълнение на търговския закон, книга I, дял II, глава IV (за акционерните дружества).

2. За изменение на таблицата за разходите към чл. I на закона за извънреден бюджетен кредит по бюджета на Главната дирекция на железниците и пристанищата за 1942 бюджетна година в размер на 715.000.000 лв. („Държавен вестник“, бр. 69, от 30 март 1942 г., и бр. 143, от 3 юли 1942 г.).

Одобрило на предложенията:

3. За продължаване срока по временно вносна декларация № 6209/14290, от 8 октомври 1941 г., на Русенската митница.

4. За продължаване сроковете по временно вносни декларации № 4547, от 6 ноември 1940 г., и № 1040, от 28 март 1941 г., на Русенската митница.

5. За изплащане от страна на Министерството на войната на фирмата Борис А. Персийски посъпване, установено по реда на чл. 197 от закона за бюджета, отчетността и предприятията, върху възложеното му предприятие за доставка на персийски килими.

Първо четене на законопроектите:

6. За собствеността и експлоатацията на електропроизводителните централи и електроразпределителните мрежи в градовете Добрич и Балчик.

7. За изменение на чл. 11 от закона за принудително отчуждаване на разни предприятия от обществена полза в новоосвободените земи.

8. Доклад на комисията по проверка на изборите в колегияте: Търговищанска I, Варненска селска II, Пловдивска селска III, Казанлъшка I, Разградска II, Новопазарска II, Новопазарска I, Белевска II, Годечка, Русенска селска и Провадийска II.

9. Доклад на бюджетарната комисия по бюджетопроекта за разходите през 1943 бюджетна година на: а) Върховното правителство; б) Министерството на външните работи и на изповеданията; в) Българската православна църква; г) Държавните дългове; д) Върховната и областните сметни палати и е) Министерството на народното просвещение.

Които г-да народни представители приемат предложения дневен ред, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Затварям заседанието.

(Затворено в 21 ч. 20 м.)

Секретари: { СВЕТОСЛАВ СЛАВОВ
ДИМИТЪР САРАДЖОВ

Началник на Стенографското отделение: ДОНЧО ДУКОВ

